ตอบปัญหาธรรมที่วัดวังตะกู

จังหวัดนครปฐม

วันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๒

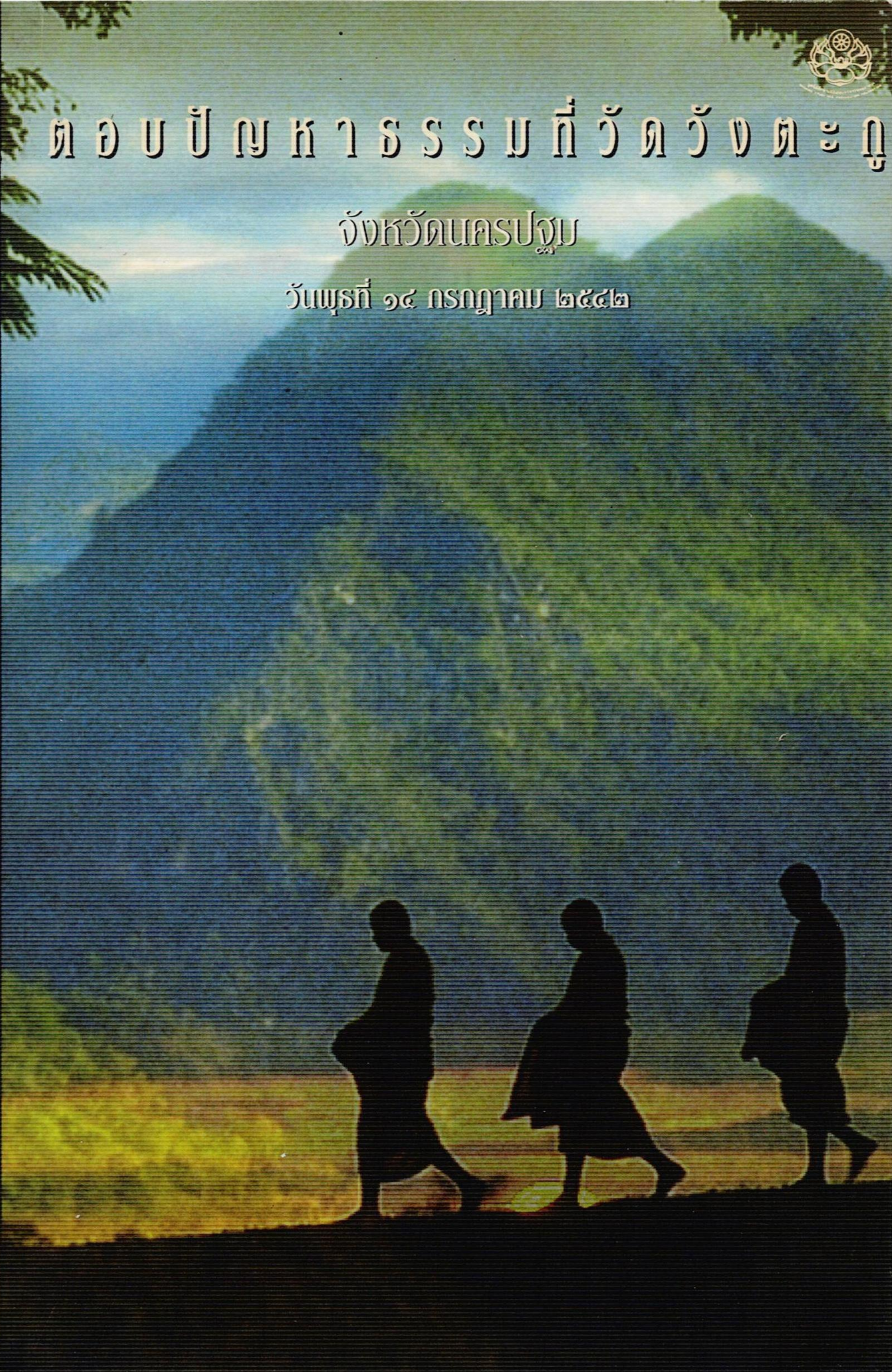

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
สำนักงานเลขที่ ๑๗๔/๑ ซอยเจริญนคร ๗๘
ถนนเจริญนคร แขวงบุคคโล เขตธนบุรี
กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐ โทร. ๔๖๘-๐๒๓๙
ปณ. บางคอแหลม

จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ
พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
มิถุนายน ๒๕๔๓

ตอบปัญหาธรรมที่วัดวังตะกู
จังหวัดนครปฐม

วันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๒

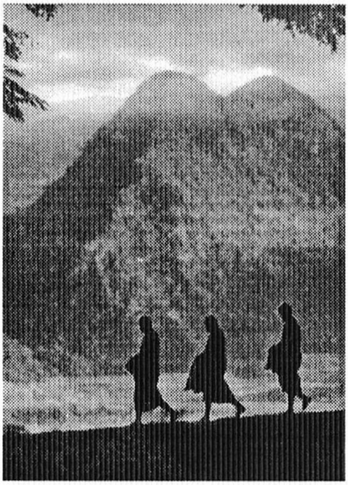

ตอบปัญหาธรรมที่วัดวังตะกู จังหวัดนครปฐม

วันพุธที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๒

สุจินต์ การฟังธรรม ศึกษาธรรม เพื่อที่จะให้เข้าใจธรรมที่ละเอียด คือวิปัสสนานั้น จำเป็นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจตั้งแต่เบื้องต้น เพราะวิปัสสนา เป็นปัญญาขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้รู้แจ้งสภาพธรรมสามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท ซึ่งกิเลสนั้นมีมากเหลือเกิน เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีปัญญาจริงๆ ก็ไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ การฟังธรรมทุกครั้งก็เพื่อให้เกิดความเห็นถูก ซึ่งเป็นปัญญา ซึ่งจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้นด้วย เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงมีความเห็นว่าถ้าเป็นการสนทนาธรรม ก็จะได้ประโยชน์มาก เพราะว่าเวลามีจำกัด

ขอเชิญพระคุณเจ้าที่มีความสนใจในเรื่องนี้ นำการสนทนาด้วยเจ้าค่ะ วิทยากรอีกท่านหนึ่งคือ อาจารย์สันติ ซึ่งเป็นวิทยากรของมูลนิธิฯ ท่านศึกษาทั้งภาษาบาลี พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรมด้วย

สันติ กราบนมัสการพระคุณเจ้าที่เคารพ ถ้าระหว่างนี้ยังไม่มีพระคุณเจ้ารูปใด ที่จะเริ่มสนทนาธรรม หรือว่าจะ

เขียนถามมาก็ได้ จะมีใครถามหรือยัง ครับผม

ภิกษุ อาตมาขอถามเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิ สมาธินั้นนักวิปัสสนาทุกท่านคงทราบดี และอุปสรรคของการทำสมาธิ ก็คือนิวรณ์ ๕ แต่อาตมาอยากถามคุณโยมว่าทำอย่างไรเราถึงจะผ่านอุปสรรคในการปฏิบัติเหล่านี้ได้ ขอเจริญพร

สุจินต์ พระพุทธศาสนา คือคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นการสอนให้อบรมเจริญปัญญา ซึ่งในครั้งก่อนการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาค ก็มีการอบรมเจริญสมาธิกันมามาก จนกระทั่งจิตสงบถึงขั้นอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ ถึงรูปฌานและอรูปฌาน แต่ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ฉะนั้นข้อความในพระไตรปิฎก จึงมีคำว่า สติปัฏฐาน ไม่มีคำว่าสมาธิปัฏฐาน แสดงว่าการที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ ต้องเพราะสติระลึก เรื่องการอบรมสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก เพราะฉะนั้นการเข้าใจธรรมจึงต้องเป็นไปตามลำดับขั้นก่อนว่า ธรรมะคืออะไร

ผู้ที่แสวงหาธรรมนั้น บางคนก็อ่านจากหนังสือ ที่บางท่านเรียบเรียงมาจากพระไตรปิฎก ให้เข้าใจง่ายขึ้น แต่ว่าความจริงนั้น ต้องเข้าใจจริงๆ ว่า ถ้าไม่ได้ศึกษาจริงๆ ก็จะเข้าใจธรรมผิดได้ เพราะมีหลายคนที่ศึกษา

ธรรม แสวงหาธรรม แต่ไม่ทราบว่า ขณะนี้เป็นธรรม ฉะนั้นจึงต้องศึกษาให้เข้าใจตามลำดับตั้งแต่ต้น แม้แต่คำแรกคือธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงและทรงตรัสรู้ พระองค์ไม่ได้ทรงแสดงเรื่องอย่างที่ปฏิบัติกันก่อนการตรัสรู้คือสมาธิ แต่ทรงแสดงให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจจริงๆ ในลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงๆ

เพราะฉะนั้นก่อนอื่นต้องเข้าใจคำว่า "ธรรม" หรือว่าลักษณะของธรรมเสียก่อน เพราะสติปัฏฐานเป็นการอบรมเจริญปัญญา รู้ความจริงของสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง ทั้งในพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ก็เป็นเรื่องของธรรมทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อศึกษาเข้าใจลักษณะของธรรมแล้ว สติปัฏฐานจึงจะมีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นได้

ภิกษุ อยากให้ท่านอาจารย์ช่วยวิจารณ์ ความหมายของคำว่า "ธรรมะ" ให้กระจ่างชัดมากกว่านี้อีกสักนิด เพื่อง่ายต่อการเรียนรู้ และการศึกษา

สุจินต์ เจ้าค่ะ ธรรมะเป็นสิ่งที่มีจริง พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรม คือตรัสรู้ความจริงของสิ่งที่มีจริงๆ สิ่งที่มีจริงๆ ก่อนการตรัสรู้นั้น ไม่มีใครรู้ว่าเป็นธรรมะ เพราะเห็นว่าเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นเรา เป็นเขา เป็นวัตถุสิ่งต่างๆ แต่เมื่อทรงตรัสรู้ว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ไม่ใช่วัตถุสิ่ง

หนึ่งสิ่งใด ที่เที่ยง แต่ลักษณะของธรรมนั้นเป็นสภาพธรรมที่มีจริงในขณะนี้ ซึ่งจะต้องค่อยๆ ไตร่ตรองศึกษาพิจารณาตามลำดับ เช่น ขณะนี้อะไรจริง กำลังเห็นมีจริงๆ สิ่งที่ปรากฏทางตามีจริงๆ เสียงมีจริงๆ จิตที่ได้ยิน คือ รู้เสียงนั้นมีจริงๆ ความสุขมีจริง ความทุกข์มีจริง ลักษณะของแข็งมีจริง สภาพที่กำลังรู้แข็งมีจริง ทั้งหมดนี้เป็นธรรม

เพราะฉะนั้น ก็จะต้องศึกษาให้เข้าใจถูกต้องว่าที่เคยยึดถือว่าเป็นเรานั้น ถ้าไม่มีสภาพธรรมะที่เกิดขึ้นปรากฏ ก็ไม่มีเรา แต่เมื่อมีเหตุปัจจัยที่ทำให้สภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดเกิดขึ้น เพราะความไม่รู้ก็เลยยึดถือว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรา หรือว่าเป็นของเรา เช่น รูปตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น แต่เพราะความไม่รู้ก็ยึดถือรูปนั้นว่าเป็นเรา แม้แต่สภาพของจิตใจ หรือความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ ก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่เมื่อไม่รู้ก็ยึดถือสภาพธรรมนั้นๆ ว่าเป็นเรา

เพราะฉะนั้นจากการที่เคยเป็นเราทั้งหมด เมื่อศึกษาพระธรรมแล้ว จะทำให้เข้าใจถูกต้องว่า เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิด ซึ่งมีจริงๆ ที่มีจริงๆ เพราะว่าเกิดขึ้นปรากฏ ถ้าไม่เกิดปรากฏ ก็ไม่มีใครสามารถจะไปรู้ ไปเห็น ไปเข้าใจได้ แต่เพราะว่าในขณะนี้เอง

สิ่งที่ปรากฏเป็นสิ่งที่มีจริง และเกิดขึ้นแล้วจึงปรากฏ และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ตรงกับไตรลักษณะที่ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือสภาพธรรมใดมีปัจจัยเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นเกิดแล้วดับไป ไม่เที่ยง เป็นอนัตตา

ภิกษุ ความหมายของคำว่า "มีจริง" ในที่นี้ ก็คือว่า มีจริงโดยเหตุปัจจัย หรือมีจริงโดยรูปขันธ์ โดยธาตุขันธ์

สุจินต์ มีจริง โดยปรากฏให้รู้ได้ด้วยเจ้าค่ะ สิ่งที่มีลักษณะปรากฏให้รู้ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นสิ่งที่มีจริงในชีวิตประจำวัน

ภิกษุ แต่ไม่ใช่มีจริงโดยเหตุปัจจัยอันพร้อมมูล จึงปรากฏจริง

สุจินต์ สิ่งที่มีจริง คือสิ่งที่ปรากฏนั้น ต้องมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งแล้วเกิด สิ่งใดก็ตามที่ไม่เกิด จะไม่ปรากฏเลย นี่เป็นสิ่งที่จะต้องค่อยๆ เข้าใจธรรมตามลำดับว่า สิ่งที่ปรากฏในขณะนี้เกิด ถ้าไม่เกิดก็ไม่ปรากฏ และที่จะเกิดก็ต้องมีปัจจัยปรุงแต่ง ถ้าไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ก็เกิดไม่ได้

ภิกษุ อยากให้คุณอาจารย์ อธิบายถึงความหมาย ของคำว่า "เหตุปัจจัยปรุงแต่งแล้วมีจริง" เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อผู้ปฏิบัติสืบไป เพื่อเข้ากระบวนการสติปัฏฐาน

สุจินต์ ต้องทราบว่า ความจริงแท้ที่เป็นปรมัตถธรรมมี ๔ คำว่า "ปรมัตถธรรม" มาจากคำว่า ปรม+อัตถ+ธรรม อัตถ คือลักษณะของสิ่งนั้นเป็นสิ่งซึ่งไม่มีใครสามารถจะ

เปลี่ยนแปลงได้ สภาพธรรมที่มีจริงในโลก นอกโลก ในจักรวาลทั้งหมด จะพ้นไปจากจิต ๑ เจตสิก ๑ รูป ๑ ไม่ได้ ส่วนปรมัตถธรรมอีกอย่างหนึ่ง คือ นิพพานนั้น ไม่เกิด ตรงกันข้ามกับจิต เจตสิก รูป

เพราะฉะนั้น ถ้ารู้แก่นของธรรม คือตัวธรรมจริงๆ ว่าเป็นสภาพที่มีจริง ใครๆก็เปลี่ยนลักษณะของสภาพธรรมนั้นไม่ได้ จึงเป็นอภิธรรม เป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่ทรงแสดงไว้ และประมวลไว้เป็นอภิธรรมปิฎก เป็นปิฎกที่กล่าวถึงสภาพธรรมล้วนๆ ซึ่งมีลักษณะจริงๆ ซึ่งไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนแปลงลักษณะนั้นได้

เช่น แข็ง เมื่อกระทบสิ่งหนึ่งสิ่งใด ลักษณะแข็งปรากฏ จะเปลี่ยนลักษณะแข็งให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้ากระทบเย็น ก็ไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนลักษณะเย็นให้เป็นแข็งหรือว่าให้เป็นอย่างอื่นได้

นี่แสดงว่า สภาพธรรมเป็นธาตุ เป็นสิ่งที่มีจริง ซึ่งใครก็เปลี่ยนลักษณะที่เกิดปรากฏแล้วดับไปนั้นไม่ได้เลย สภาพธรรม ๓ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป เป็นสภาพธรรมที่เกิดแล้วก็ดับ สภาพธรรมมี ๒ อย่าง คือ นามธรรมกับรูปธรรม จิต เจตสิก เป็นนามธรรม เป็นสภาพที่เกิดขึ้นรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏให้รู้ ส่วนรูปธรรมเกิดแต่ไม่สามารถที่จะรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ต้องเข้าใจสภาพธรรมซึ่งเป็นปรมัตถธรรม จึงจะอบรมปัญญาให้

รู้ความจริงของธรรมได้

ภิกษุ ที่ฟังดูเป็นที่น่าอัศจรรย์ เป็นที่ลื่นไหลของปัญญาญาณของผู้บรรยาย ตอนนี้มีข้อแม้กันอยู่ว่า ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่า กำลังจะเข้าถึงองค์ประกอบ หรือกระแสแห่งธรรมหรือกระแสแห่งสภาพปรากฏแห่งเหตุปัจจัยนั้นค่อนข้างยาก เพราะหลายท่านที่นั่งฟังกันอยู่รวมทั้งผู้พูดเอง ก็มีอารมณ์ มีปรากฏการณ์ทางจิต และมีมายาการณ์แห่งจิต ซึ่งปรากฏการณ์และมายาการณ์และอารมณ์แห่งจิต มันอาจจะเป็นเครื่องป้องกันเป็นปราการป้องกันไม่ให้เราเข้าไปถึงองค์คุณแห่งคำว่า "รู้สภาพธรรมที่ปรากฏ" อยากให้คุณอธิบายถึงการที่เราจะสามารถเข้าไปถึงองค์คุณของสภาพแห่งธรรมที่ปรากฏอย่างไร ตรงนั้น

สุจินต์ พระพุทธศาสนาแสดงไว้ว่าธรรมทั้งหลายเป็น อนัตตา ไม่ใช่เรา ไม่มีเรา ไม่มีตัวตนที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา เพราะเป็นสภาพธรรมแต่ละชนิด คือเป็นจิต เป็นเจตสิก เป็นรูป

"เจตสิก" คือ สภาพธรรมที่เกิดกับจิต เช่น ความติดข้องเป็นโลภะ ความขุ่นเคืองเป็นโทสะ ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเป็นโมหะ และสภาพธรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น สภาพที่ขยันก็มีจริง แต่ไม่ใช่จิต เป็นเจตสิก

ฉะนั้น การศึกษาธรรม จึงต้องเป็นไปตามลำดับ ถ้าข้ามขั้นก็ไม่สามารถจะเข้าใจอะไรได้เลย เหมือนเวลาที่เรียนหนังสือ ก็ต้องเรียนตั้งแต่ต้น แล้วจึงค่อยๆ เจริญขึ้น การศึกษาธรรมนั้น ต้องศึกษาจริงๆ เพราะว่าพระธรรมที่ทรงแสดงนั้น ทรงแสดงด้วยพระปัญญาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้น ผู้ที่อ่านพระไตรปิฎก แต่ไม่ได้ศึกษา ก็จะเข้าใจผิดได้ เพราะพระธรรมเป็นสภาพธรรมที่ละเอียดมาก ต้องอาศัยการศึกษา การพิจารณา จึงจะค่อยๆ เข้าใจตามลำดับจริงๆ ผู้ที่มีประสพการณ์ในเรื่องต่างๆ แต่ไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิด เมื่อศึกษาพระธรรม ก็จะเข้าใจเหตุการณ์นั้นๆ ได้ เพราะแต่ก่อนมีความเห็นผิด ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เป็นเขา เป็นตัวตน แต่เมื่อศึกษาธรรมแล้วก็รู้ว่าเป็นธรรมแต่ละอย่าง ทุกสิ่ง ทุกอย่างล้วนเป็นธรรมทั้งหมดเลย ถึงแม้สิ่งที่ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ก็เป็นรูปธรรม เพราะว่าเป็นสิ่งที่มีจริง ฉะนั้น ก่อนอื่นจึงต้องเข้าใจลักษณะที่ต่างกันของธรรม ซึ่งเป็นนามธรรมกับรูปธรรมก่อน ต้องเป็นความเข้าใจที่จะค่อยๆ เจริญขึ้น แต่ถ้าเข้าใจผิดว่าเป็นเรา เป็นตัวตนที่พยายามจะรู้ ก็จะละความไม่รู้ไม่ได้เลย

ภิกษุ คุณโยมกำลังจะบอกฉันให้เข้าใจว่า ลำดับขั้นแห่งความเข้าถึงองค์คุณแห่งธรรมเป็นกระบวนการอะไร ตอนนี้

ยังสงสัยอยู่

สุจินต์ เป็นการศึกษาตามลำดับ คือตั้งแต่ขั้นเข้าใจว่า ธรรมคืออะไร ธรรมคือสิ่งที่มีจริงๆ ในขณะนี้ ตรวจสอบความรู้ได้ว่า ยังไม่ได้เข้าใจในสิ่งที่มีจริงในขณะนี้เลย ต้องอาศัยการฟัง จึงสามารถจะเข้าใจว่า สิ่งที่มีจริงในขณะนี้ เป็นธรรมอย่างไร เช่น ในขณะนี้ได้ยินเสียง เสียงมีแน่นอน แต่ถ้าไม่มีสภาพรู้ ซึ่งเป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่างใดๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างกับรูปธาตุ เพราะว่ารูปธาตุไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย แต่นามธรรมต่างกับรูปธาตุ เพราะนามธาตุไม่มีรูปร่างใดๆ นามธาตุเป็นธาตุซึ่งเมื่อเกิดแล้วต้องรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จึงเป็นนามธาตุ ซึ่งได้แก่ จิตและเจตสิกในขณะนี้กำลังเกิดพร้อมกัน แล้วก็ดับพร้อมกัน ในขณะที่เสียงปรากฏ ต้องมีธาตุรู้เสียง คือได้ยิน ถ้าไม่มีธาตุรู้ มีแต่เพียงรูป สิ่งใดๆ ในที่นี้ก็ปรากฏไม่ได้เลย แม้ว่ามีเสียงในศาลา เสาก็ได้ยินไม่ได้ พัดลมก็ได้ยินไม่ได้ สภาพที่ไม่ใช่สภาพรู้ได้ยินไม่ได้ คิดนึกไม่ได้ แต่ที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะปรากฏในโลกได้ เพราะมีธาตุรู้เกิดขึ้น และต้องรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ จึงเห็น จึงได้ยิน จึงได้กลิ่น จึงลิ้มรส จึงรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย จึงคิดนึกต่างๆ เป็นลักษณะของธาตุรู้ ซึ่งไม่ใช่เรา เป็นสภาพของนามธรรมคือจิตและเจตสิก

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นที่จะอบรมเจริญปัญญาถึงขั้นที่จะรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรม ก็ต้องมีการศึกษาเรื่องของธรรมะ ให้เข้าใจจริงๆ ก่อน ว่าขณะนี้ทุกอย่างที่ปรากฏที่มีจริง เป็นธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่าง คือเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม

ภิกษุ ความหมายของการได้เข้าใจจริงๆ กับได้จำได้จริงนี้ พวกเราค่อนข้างจะสับสน และค่อนข้างจะมีความรู้สึกว่า ความเข้าใจของพวกเรา ก็คือว่า ได้อ่านได้หลายเล่ม การศึกษาได้หลายขั้น การเลื่อนขั้นในระดับการศึกษาได้เยอะ เราก็คิดกันว่า นั่นคือความเข้าใจ แต่ในขบวนการเข้าใจของผู้บรรยายที่บรรยายให้เราได้รู้นี้ดูเหมือนคล้ายกัน แต่แตกต่างกันโดยลักษณะที่เข้าใจในความซึมสิงซึ่งต่างจากการจำและท่องได้ อยากให้อธิบายถึงความเข้าใจกับความทรงจำ หรือจดจำหรือเก็บข้อมูลเหล่านี้ ว่าแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้เกิดความกระจ่าง

สุจินต์ ถ้าศึกษาเรื่องราวของธรรม โดยไม่รู้ว่าธรรม อยู่ที่ไหน ก็จะไม่พบธรรมะเลย เพราะว่าเป็นการรู้เรื่องราวเท่านั้น เช่น ถ้าอ่านพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเป็นพระสุตตันตปิฎก หรือพระอภิธรรมปิฎก หรือแม้พระวินัยปิฎก เป็นเรื่องราวทั้งหมด แต่ไม่รู้ว่าสภาพธรรมอยู่ตรงไหน แต่ถ้าเข้าใจว่า มีสภาพธรรมเกิดปรากฏทุกขณะ ใน

ชีวิตไม่ขาดธรรมะเลย ขณะที่เกิดก็เป็นธรรมะที่เกิด ขณะเห็นก็เป็นธรรมะที่เห็น ขณะคิดก็เป็นธรรมะที่คิด ก็จะเข้าใจได้ว่า การศึกษาธรรมะนั้นไม่ใช่เพียงศึกษาเรื่องราวที่มีปรากฏในหนังสือ ในตำรา แต่เป็นการศึกษาเพื่อเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมเดี๋ยวนี้ ซึ่งเป็นธรรมะ ซึ่งอวิชชาไม่สามารถที่จะรู้ได้ อวิชชาไม่สามารถจะเข้าใจได้เลย เพราะว่าอวิชชาเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นอกุศล เมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้ไม่เห็นความจริงของสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เพราะฉะนั้นเมื่อศึกษาธรรมะก็ต้องเข้าใจด้วยว่าศึกษาเพื่ออะไร เพื่อเข้าใจตัวธรรมะจริงๆ ซึ่งเป็นชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายทุกขณะๆ สามารถที่จะเข้าใจได้เจ้าค่ะ

ภิกษุ ความหมายของการได้ศึกษาธรรมตั้งแต่เกิดจนตายจริงๆ นี้ มันเหมือนกับไม่น่าจะเกี่ยวอะไร คัมภีร์ อักษรภาษาเรื่องใดๆ อย่างที่คุณโยมอธิบาย แต่โดยความเข้าใจและโดยความสำคัญ หรือความสำนึกได้ หรือค่านิยมของสังคมและพลโลกนั้น เราคิดกันว่า การจะเรียนรู้ คือการจะเข้าใจอะไรได้จริงๆ คือ ต้องเริ่มต้นมาจากการศึกษา การท่องบ่น ทรงจำ อ่านเขียนเรียนตำรับตำรา เรากำลังจะมีความคิดว่า เหมือนกับคนละเรื่องกัน ที่มันอยู่ในเล่มเดียวกันหรือเปล่า ถ้าพูดว่า ชีวิตแห่งธรรมะหรือสภาพธรรมในตัวเรา

อย่างนี้เข้าใจถูกได้ไหม

สุจินต์ การศึกษาเรื่องของทางโลก เป็นเรื่องของความจำเป็นเรื่องราวของสิ่งที่มีปรากฏ แต่การศึกษาพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสามารถที่จะรู้ว่า ขณะใดเป็นความจำ ขณะใดเป็นความเข้าใจ เช่น ถ้าได้ยินชื่อว่า "นามธรรม" กับ "รูปธรรม" แล้วก็มีคำนิยามว่า "รูปธรรม" มีจริงๆ แต่ไม่สามารถจะรู้อะไรได้ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป นี่ก็เป็นเพียงความเข้าใจในคำว่า "รูปธรรม" สำหรับ "นามธรรม" ก็เป็นธรรมะที่มีจริงไม่มีรูปร่างลักษณะเลย ไม่มีสีสันวรรณะใดๆทั้งสิ้น แต่เมื่อเกิดต้องเป็นธาตุที่รู้ เกิดขึ้นเพื่อรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วก็ดับไป เช่น ในขณะนี้นามธรรมเกิดขึ้นได้ยินเสียงรู้ลักษณะของเสียงที่ปรากฏว่าเสียงที่ปรากฏมีลักษณะอย่างนี้ ขณะนั้นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งเป็นธาตุ ธรรมกับธาตุใช้แทนกันได้

เพราะฉะนั้น เมื่อเข้าใจตัวจริงของธรรม ก็จะทราบได้ว่า ไม่ใช่เป็นการจำชื่อ ที่ใครถามก็ตอบได้ แต่เป็นการรู้จริงๆ ว่า ธรรมะอยู่ที่ไหน และลักษณะจริงๆ ของธรรมนั้นเป็นอย่างไร ตรงตามที่ทรงแสดงทุกอย่าง เช่น ขณะนี้ เสียงมีจริง ไม่ใช่นามธรรมเพราะว่ามีลักษณะที่ปรากฏเมื่อกระทบกับหู แต่ส่วนสภาพธรรมที่ได้ยินเสียงต้องมี ถ้าไม่มี เสียงก็ปรากฏ

ไม่ได้ ผู้ที่ศึกษาอย่างนี้จึงสามารถจะเข้าใจลักษณะของนามธรรม เพราะว่าขณะนี้มีนามธรรมที่กำลังเห็น มีนามธรรมที่กำลังได้ยิน ถ้ามีคนตายที่นี่ คนตายจะไม่เห็น ไม่ได้ยิน เพราะว่าไม่มีนามธรรม ไม่มีจิตเจตสิก ที่จะเกิดขึ้นรู้สิ่งที่ปรากฏ

ฉะนั้น นามธรรมก็คือสภาพธรรมที่เราเคยใช้คำว่าจิตใจ เป็นสภาพที่รู้สึก เป็นสภาพที่รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ รูปที่เกิดกับสัตว์ บุคคล ต่างกับรูปที่ไม่ได้เกิดกับสัตว์บุคคล เพราะว่าเป็นแต่เพียงรูปธรรมล้วนๆ เช่น ต้นไม้ ใบหญ้า ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยินอะไรเลย แต่ขณะใดที่มีการเห็น มีการได้ยิน ไม่ต้องคำนึงถึงรูปร่างเลย เพราะว่าอาจจะเป็นรูปร่างของนก อาจจะเป็นรูปร่างของช้าง อาจจะเป็นรูปร่างของมด แต่เห็นเป็นธาตุรู้ ซึ่งสามารถที่จะเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ว่า เป็นสีสันวรรณะอย่างไร หรือเวลาที่มีธาตุรู้เกิดขึ้นได้ยินเสียง ก็สามารถที่จะรู้ลักษณะของเสียงซึ่งแม้แต่เสียงก็ต่างกัน เสียงกลอง เสียงปี่ เสียงคนเสียงนก เสียงต่างๆ ก็มีลักษณะต่างๆ แต่สภาพรู้หรือธาตุรู้ ซึ่งเป็นนามธรรม ก็ยังสามารถที่จะได้ยินเสียงนั้นชัดเจน แจ่มแจ้ง ในเสียงที่ปรากฏ นี่คือลักษณะของนามธาตุ นามธรรมต่างกันเป็นธรรม ๒

ประเภท คือ จิตและเจตสิก จิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้แจ้งลักษณะของอารมณ์ แต่ไม่จำ ไม่รัก ไม่ชังในอารมณ์นั้น สภาพนามธรรมที่เกิดร่วมกันกับจิตขณะหนึ่งๆก็ทำหน้าที่ของเจตสิกแต่ละประเภท เช่น โลภะ เป็นสภาพที่ติดข้องในสิ่งที่กำลังเป็นอารมณ์

ภิกษุ กำลังรู้สึกได้ว่า คุณกำลังพาฉันเข้าสู่กระบวนการมหาสติปัฏฐานสูตร ใช่หรือไม่

สุจินต์ เจ้าค่ะ แต่ไม่ใช่เพียงฟังชื่อ มหาสติปัฏฐานสูตร แต่เริ่มมีความรู้เป็นพื้นฐานว่า ปัญญารู้อะไร เพราะสติปัฏฐานระลึกรู้สิ่งที่มีจริงๆที่กำลังปรากฏ เพื่อปัญญาจะได้รู้ตัวจริงของสภาพธรรมนั้น ว่าไม่ใช่เป็นเพียงคำพูด หรือพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก แต่เป็นการทรงแสดงสภาพธรรมที่มีจริงๆทุกขณะให้เข้าใจได้ถูกต้อง

ภิกษุ ถ้าอย่างนั้นก็ ทีนี้คงเป็นหน้าที่ของคุณแล้ว ที่จะพาเราเข้าสู่ขบวนการมหาสติปัฏฐานสูตรขั้นต่อไป เชิญบรรยายได้

สุจินต์ ขอเชิญคุณสันติค่ะ

สันติ กราบนมัสการครับ สำหรับเรื่องของมหาสติปัฏฐานสูตร พระองค์ทรงแสดงธรรมโดยนัยของพระสูตร แต่ก็เพื่อรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงอยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ศึกษามหาสติปัฏฐานสูตร โดยที่ไม่มีพื้นฐาน

ความเข้าใจสภาพธรรมอย่างถูกต้อง จะมีความเข้าใจผิด คิดจะไปทำโดยนัยต่างๆ บางท่านก็อาจจะคิดว่าจะเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐานก่อน หรือเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานก่อน เพราะว่าพระองค์ทรงแสดงไว้ก่อน แต่ว่าไม่ใช่หมายถึงอย่างนั้น เป็นหัวข้อเทศนาเท่านั้น เพื่อให้รู้ว่า สภาพธรรมทั้งหมดไม่พ้นจากกาย เวทนา จิต หรือธรรม ที่เคยยึดถือผิดว่าเป็นกายของเรา เป็นเวทนาของเรา เป็นจิตของเรา หรือเป็นธรรมของเรา เป็นตัวตน เป็นเรา

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจถูกต้องก่อนว่า สภาพธรรมเป็นอนัตตา ไม่มีใครมีอำนาจบังคับบัญชาจะให้สติเกิดตามความต้องการได้ จะต้องมีพื้นฐานความเข้าใจธรรมะอย่างถูกต้อง จนกว่าจะมีปัจจัยให้สติเกิดระลึกที่สภาพธรรมขณะใดขณะหนึ่ง ทางทวารใดทวารหนึ่ง ในทวารทั้ง ๖ ซึ่งขณะนั้น ถ้าไม่เป็นไปในกายก็เป็นไปในเวทนา ถ้าไม่เป็นไปในเวทนา ก็เป็นไปในจิต หรือเป็นไปในธรรมะที่นอกเหนือจากกาย เวทนา จิต

เพราะฉะนั้น ที่เคยเข้าใจกันมาก่อน ก็คือคิดว่าเราเจริญสติปัฏฐาน แต่ไม่มีเราที่เจริญสติ มีแต่ขณะที่สติเกิดขึ้น พร้อมกับสัมปชัญญะที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงสามารถที่จะไถ่ถอนความเห็นผิดความยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ บุคคลได้ เพราะ

ฉะนั้น ถ้ามีการปฏิบัติ แล้วยังมีความรู้สึกว่า เราปฏิบัติ อันนั้นเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้อง

ถ้าศึกษาทั่วในพระไตรปิฎก จะเห็นว่าในพระสูตร มีหลายๆ สูตรที่ทรงแสดงว่า สภาพธรรมเป็นอนัตตา บางท่านมีความเข้าใจว่า จะบรรลุในคืนนี้ หรือในบัดนี้ แต่ก็ไม่บรรลุ การบรรลุธรรมนั้นไม่ใช่โดยความตั้งใจ หรือจงใจ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ไว้แล้วว่า ท่านพระอานนท์จะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ในวันสุดท้ายที่จะมีการทำสังคายนา ท่านพระอานนท์ก็ปรารภว่า พระอรหันต์ทั้งหลายตกลงกันว่า ผู้ที่จะเข้าร่วมทำสังคายนาจะต้องเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด แต่ท่านยังเป็นพระโสดาบันอยู่ ฉะนั้นในคืนนั้น ท่านก็ปรารภความเพียร พิจารณาธรรม เจริญสติปัฏฐาน แต่ยังไม่บรรลุ เมื่อท่านคิดว่าจะพักผ่อนสักครู่ ขณะที่ท่านเอนกายลงที่เตียง ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอน ก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ในขณะนั้น

ควรเข้าใจให้ถูกต้องว่า ขณะใดที่มีความตั้งใจ มีความต้องการ มีเจตนาที่จะปฏิบัติธรรม ขณะนั้นไม่ใช่หนทาง ไม่ใช่มัชฌิมาปฏิปทา แต่เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ที่ได้สะสมไว้แล้ว ก็จะเป็นปัจจัยให้สติปัฏฐานเกิดขึ้นในขณะนั้น ระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นจึงจะเป็นการปฏิบัติธรรม

คือสติและเจตสิกที่เป็นองค์มรรคเกิดขึ้นปฏิบัติกิจหน้าที่ของเจตสิกนั้นๆ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า การที่จะพ้นหรือข้ามโอฆะคือห้วงน้ำของกิเลสทั้งหลายได้ ไม่ใช่เป็นการพัก หรือการเพียร เมื่อเทวดามาเฝ้าทูลถามว่าพระองค์ทรงข้ามห้วงน้ำหรือพ้นจากห้วงน้ำได้อย่างไร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เราไม่พัก เราไม่เพียร จึงข้ามโอฆะได้

เมื่อยังมีความเข้าใจผิด ที่คิดจะทำ คิดจะปฏิบัติก็จะพากเพียร ทำด้วยความเป็นตัวตนเพื่อให้ได้ผลซึ่งเป็นการก้าวล่วงเลยไป (คือไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ) แต่ถ้าไม่ได้มีความเข้าใจอะไรเลยหรือไม่มีความสนใจสภาพธรรมก็เป็นการย่อหย่อนขณะนั้นก็จะเป็นการพัก ฉะนั้น มัชฌิมาปฏิปทาจริงๆ จะต้องเกิดจากความเข้าใจสภาพธรรมอย่างถูกต้องจากการศึกษาก่อน จนเมื่อไรที่สติปัฏฐานเกิดโดยที่ไม่มีเจตนา ความตั้งใจ ความจงใจที่จะปฏิบัติ ขณะนั้นเป็นการรู้สภาพธรรม เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นสติปัฏฐาน และเป็นการอบรมเจริญวิปัสสนา

สุจินต์ พระคุณเจ้า คงจะคุ้นหูกับคำว่า มรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเริ่มด้วยสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูก ความเห็นถูกเป็นอีกคำหนึ่งของปัญญา ปัญญาไม่เห็นผิดเลย แต่มิจฉา

ทิฏฐิเป็นความเห็นผิด ไม่สามารถที่จะเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น ขอกราบเรียนให้พิจารณาว่าจะศึกษาฟังและพิจารณาธรรมให้เข้าใจขึ้น หรือว่าจะปฏิบัติด้วยความเป็นเรา เพราะว่าถ้ายังไม่มีความเข้าใจธรรมะอย่างถูกต้อง ยังมีความเป็นเราเต็มที่ แล้วก็มีความอยากที่จะปฏิบัติ โดยที่ไม่ศึกษาโดยละเอียด แม้แต่ศัพท์ภาษาบาลี ที่ว่า ปฏิ + ปติ ปฏิ หมายถึงเฉพาะ ปติ หมายถึง ถึงหรือเห็น ฉะนั้น ปฏิบัติจริง ๆ ก็คือเมื่อสภาพธรรมใดเกิดขึ้นปรากฏ สติก็เกิดระลึก คือถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทีละลักษณะ เพราะว่าในขณะที่เห็น ไม่ใช่ในขณะที่ได้ยิน ไม่ใช่ในขณะที่คิดนึก เป็นสภาพนามธรรม ซึ่งเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็วมากทีเดียว เพราะฉะนั้นการที่จะสามารถ รู้ความจริงของสภาพธรรมว่า ไม่ใช่เราเลย เพราะเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วดับเร็วมาก ไม่ใช่มีความเป็นเรา ที่อยากจะไปประจักษ์ความเกิดดับ ถ้าเป็นเราแล้วไม่สามารถที่จะประจักษ์ได้ เพราะว่าต้องเป็นปัญญาความเห็นถูก สัมมาทิฏฐิ ที่อบรมเจริญจนถึงขั้นที่สามารถจะรู้ความจริงของสภาพธรรมตามลำดับขั้น

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องเข้าใจอย่างละเอียดจริงๆ

จึงมีพระธรรมเป็นสรณะได้ ตามข้อความที่ว่า "ผู้ไม่มีปัญญา ย่อมไม่สามารถมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ"

พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนให้เกิดปัญญา เพราะเป็นคำสอนของผู้ที่ตรัสรู้ เพราะฉะนั้น เมื่อผู้ฟังมีโอกาสได้ฟัง ก็สามารถจะเข้าใจได้ว่า ขณะที่ฟังมีความเห็นถูก มีความเข้าใจถูก ในสิ่งที่กำลังได้ยินได้ฟัง มากน้อยแค่ไหน หรือว่าขณะนั้นมีความต้องการอย่างอื่น คือต้องการที่จะทำ ต้องการที่จะเห็น ต้องการที่จะรู้ โดยไม่ทราบเลยว่าขณะนั้น ไม่ใช่ปัญญาแต่เป็นโลภะ

เพราะฉะนั้น คำต่างๆในชีวิตประจำวันที่เราใช้กันอยู่ เช่นคำว่าสติปัญญา เราอาจจะคิดว่าเราเข้าใจแล้ว พอพูดถึงสติ ก็ดูเหมือนเข้าใจ พูดถึงปัญญาก็เหมือนเข้าใจ แต่ว่าไม่ตรงกับสภาพธรรม เพราะสภาพธรรมที่เป็นสติ ต้องเป็นโสภณธรรม เป็นธรรมฝ่ายดี จะเกิดกับอกุศลไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นขณะที่ทำอะไรด้วยความติดข้อง พอใจ ตั้งอกตั้งใจทำแล้วคิดว่าขณะนั้นเป็นสติ ไม่ถูกต้อง เพราะว่าสติต้องเป็นโสภณ ฉะนั้น ในชีวิตประจำวัน สติจะเกิดกับจิตที่เป็นกุศล นี่เป็นเพียงคร่าวๆ แต่ถ้าศึกษาโดยละเอียด สติเป็นโสภณ ย่อมเกิดกับจิตประเภทอื่นหรือชาติอื่น เช่น วิบากจิต ซึ่งเป็นผลของกรรม ที่

เป็นกุศลวิบาก หรือว่าเป็นกิริยาจิตก็ได้ แต่การศึกษาโดยละเอียด จะทำให้เราเริ่มเข้าใจถูก มีความเห็นถูกว่าธรรมะเป็นสิ่งที่มีจริง เมื่ออาศัยการฟังจึงจะเข้าใจได้ และขณะที่ฟังก็ต้องฟังด้วยดีด้วยความตั้งใจฟังให้เข้าใจในสิ่งที่ได้ฟัง สามารถที่จะพิจารณาเข้าใจได้ว่า สิ่งที่ได้ยินได้ฟังถูกต้องหรือไม่ ถ้าสิ่งนั้นไม่ถูกต้อง ก็ไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ถ้าถูกต้องก็คือตรงกับสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง การฟัง คือการศึกษาแต่ละครั้งก็จะทำให้เข้าใจธรรมเพิ่มขึ้น ปัญญาก็จะเจริญขึ้นตามลำดับจนกว่าจะเป็นสติปัฏฐาน ซึ่งไม่ใช่เราจะไปทำ แต่เพราะปัญญามีความเข้าใจถูกต้องเพิ่มขึ้นตามลำดับจึงเป็นปัจจัยปรุงแต่ง เป็นสังขารขันธ์ ที่จะทำให้สติอีกระดับหนึ่งเกิดขึ้นเป็นสติปัฏฐาน

ภิกษุ ขออนุญาต ความหมายของคำว่า "ถูกต้อง" สภาวะธรรม หรือสภาพธรรมที่ถูกต้อง สภาวะธรรมหรือสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่ถูกต้อง มีความหมายและมีขั้นตอน ข้อแม้อย่างไรที่จะพิสูจน์ได้ว่า อย่างไร แค่ไหนถูกต้อง และอย่างไร แค่ไหนไม่ถูกต้อง

สุจินต์ ถูกต้องตรงกับสภาพธรรมที่มีจริง ที่กำลังปรากฏเจ้าค่ะ

ภิกษุ ถึงแม้ว่าเราจะไม่รู้อะไรมาเลย แต่ถ้าได้เห็น เข้าใจสัมผัส หรือสำเหนียก พิสูจน์ได้ว่า สภาวะธรรมที่

ปรากฏนั้นถูกต้อง ก็คือว่า เรารู้จริง รู้ถูกต้องอย่างนั้นหรือ

สุจินต์ ถ้าไม่มีการศึกษาให้เข้าใจ ก็จะรู้ไม่ได้เลยเจ้าค่ะ อย่างตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่แยกขาดจากกัน รูปธรรมเป็นธรรมที่มีจริง แต่ไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย แต่เวลาที่กระทบสัมผัสกาย บางคนอาจจะเข้าใจว่า รูปสามารถที่จะมีความรู้สึกได้ เพราะไม่เข้าใจว่า แท้ที่จริงในขณะนั้นมีสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่รูป แต่อาศัยรูปเกิดขึ้น เช่น ขณะนี้ทางตา มีเห็น ถ้าไม่มีจักขุปสาท คือประสาทตา ซึ่งเป็นรูปพิเศษที่สามารถจะกระทบกับสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าไม่มีกรรมที่เป็นปัจจัยให้ปสาทรูปเกิด สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้จะปรากฏไม่ได้

นี่คือความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงว่าสภาพธรรมที่แม้มีจริง แต่ก็ต้องมีปัจจัยจึงทำให้มีสภาพเห็นสิ่งที่ถูกเห็นนั้นๆ จึงปรากฏได้ คนตาบอดไม่รู้ลักษณะของสีสันวรรณะเลย สีสันวรรณะไม่ปรากฏ เพราะไม่มีปัจจัยที่จะให้มีธาตุรู้สี คือสภาพที่เห็นเกิดขึ้น นี่คือความเห็นที่ถูกต้อง แต่ถ้าเห็นว่าสภาพธรรมเป็นเรา ก็ไม่รู้ว่า เราไม่มี มีแต่สภาพธรรมเท่านั้น

ภิกษุ อย่างสมมติว่า คนตาบอดไม่รู้ถึงสีสันวรรณะ แต่คนตาบอดสามารถสัมผัสกลิ่น ร้อน อ่อน แข็งได้ อย่างนี้

ถือว่ารู้จักสภาวะธรรม หรือสภาพธรรมที่ปรากฏถูกต้องหรือไม่

สุจินต์ ทุกคนกระทบสัมผัสสิ่งที่แข็ง ถามใคร ใครก็บอกว่าแข็ง ถามเด็ก เด็กบอกว่าแข็ง แต่นั่นไม่ใช่ปัญญา เพราะฉะนั้น จะต้องเข้าใจอรรถของสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ เรียกว่า "ปัญญา" และมีชื่ออีกหลายชื่อสำหรับสภาพธรรมที่มีความเห็นถูกยิ่งขึ้นตามลำดับขั้นด้วย ฉะนั้น ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า "ปัญญาเจตสิก" ไม่ใช่ปัญญาทางโลก เราสามารถจะศึกษาวิชาการทางโลก ซึ่งไม่ได้รู้ตัวจริงของธรรมเลย เป็นแต่เพียงความทรงจำเรื่องราวของธรรมซึ่งเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็ว และยึดถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นวิชาการสาขาใดๆ ทั้งสิ้น เช่น วิชาการแพทย์ ก็จะมีการทรงจำในรูปร่างสัณฐานของรูปธรรม สีสันวรรณะที่ต่างกัน ทำให้บัญญัติว่าเป็นหัวใจ ตับ ปอด ม้าม เป็นต้น แต่ลักษณะแท้ๆ ของสิ่งนั้นปรากฏเมื่อไร ถ้ามีจักขุปสาท สีสันวรรณะ เท่านั้นจึงปรากฏได้ ถ้ากระทบสัมผัส เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหวเท่านั้นจึงปรากฏได้ เพราะฉะนั้นสภาพธรรมจริงๆ ปรากฏเมื่อจิตเกิดขึ้นรู้สิ่งนั้นทีละอย่างอย่างรวดเร็ว เพราะว่าจิตเกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะ จะเกิดในคนหนึ่งซ้อนกัน ๒ ขณะ หรือหลายๆ ประเภท

พร้อมๆ กันไม่ได้ คนหนึ่งๆ นั้นจะมีธาตุรู้ซึ่งเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายทีละขณะ แม้แต่ทางใจซึ่งคิดนึก ก็ต้องคิดทีละคำ

จิตของแต่ละคนนั้นเกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะ จิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้แจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น จิตไม่จำ จิตไม่สุข จิตไม่ทุกข์ ความสุข ความทุกข์ต่างๆ ที่เกิดจากการเห็น การได้ยิน เป็นลักษณะของเจตสิก คือสภาพธรรมที่เกิดกับจิต เจตสิกรู้อารมณ์ (คือสิ่งที่ปรากฏให้จิตรู้) อย่างเดียวกับจิต คือจิตรู้อารมณ์อะไร เจตสิกก็รู้อารมณ์นั้น

อีกคำหนึ่งในภาษาบาลี คือคำว่า "อารัมมณะ" ซึ่งภาษาไทยใช้คำว่า "อารมณ์" ไม่เหมือนกับความหมายที่เราเข้าใจกันในภาษาไทย ภาษาไทยใช้ภาษาบาลีไม่ตรงกับความหมายในพระพุทธศาสนา เวลาที่พูดว่า วันนี้อารมณ์ดี ก็เพราะเห็นสิ่งที่ดี ได้ยินเสียงที่ดี ได้กลิ่นที่ดี ลิ้มรสที่ดี รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสที่ดี คิดนึกเรื่องราวดีๆ จึงพูดว่าอารมณ์ดี

คำว่า "อารัมมณะ" ต้องคู่กับคำว่า "จิต" เพราะจิตเป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ เมื่อจิตเกิดขึ้นต้องรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏให้รู้ ฉะนั้นเมื่อจิตเป็นสภาพรู้ก็ต้องมีสิ่งที่ถูกจิตรู้ จิตกำลังรู้สิ่งใด สิ่งนั้นเป็น "อารมณ์"

ของจิตนั้น เสียงในป่า เสียงนอกศาลา เสียงใดๆก็เกิดขึ้นได้ เมื่อมีการกระทบกันของของแข็ง แต่เสียงที่ไม่ปรากฏ ไม่ใช่ "อารัมมณะ" หรืออารมณ์ เพราะว่าขณะนั้นไม่มีจิตที่รู้อารมณ์หรือเสียงนั้น เสียงใดเกิดแล้วเสียงนั้นก็ดับไป ไม่ว่าจะมีใครได้ยินหรือไม่ได้ยินก็ตาม แต่ขณะใดก็ตามที่เสียงปรากฏ ก็แสดงว่าเสียงปรากฏกับสภาพรู้คือจิตที่กำลังได้ยินเสียง ฉะนั้นจะต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่าสภาพธรรมเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็ว และสภาพธรรมแต่ละขณะนั้นคืออะไรบ้าง

ในทางโลกที่กล่าวว่าคนนั้นคนนี้มีปัญญา ก็เป็นแต่เพียงทรงจำเรื่องราวโดยไม่รู้สภาพธรรม ฉะนั้นวิชาการทางโลก ซึ่งมีผู้ที่มีความสามารถต่างๆ ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญาเจตสิก เมื่อเป็นปัญญาเจตสิกก็จะต้องเข้าใจถูก รู้ถูกต้องตามความเป็นจริงของสภาพธรรมที่ปรากฏจริงๆ ตามลำดับขั้น จึงจะเป็นสัมมาทิฏฐิหรือปัญญาเจตสิก

ภิกษุ คุณกำลังจะบอกให้เราได้เข้าใจกันว่า สภาพธรรมที่ตรงและถูกต้อง เกิดจากขบวนการธาตุรู้แห่งจิต ใช่หรือไม่

สุจินต์ พระพุทธศาสนาแสดงสภาพธรรมละเอียดมาก ความจริงคือ ชีวิตดำรงอยู่เพียงชั่วหนึ่งขณะจิต ที่เกิดแล้วดับ แต่ว่าจิตที่เกิดทุกขณะนั้นมีปัจจัยคือสัตติ ที่จะทำให้จิตขณะต่อไปเกิดสืบต่อทันทีที่จิตนั้นดับลง

เวลาที่พระคุณเจ้าสวดพระอภิธรรม จะมีคำว่า เหตุปัจจโย อารัมมณปัจจโย ...นัตถิปัจจโย วิคตปัจจโย วิคตปัจจัย คือนามธรรมที่มีแล้วปราศไป เป็นปัจจัยให้นามธรรมอื่นเกิดสืบต่อ เมื่อจิตขณะนี้เกิดแล้วดับ การดับคือการปราศไปของจิตขณะนี้ เป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิดขึ้น ถ้าจิตขณะนี้ยังไม่ดับ ยังไม่ปราศไป จิตขณะต่อไปจะเกิดไม่ได้เลย

ฉะนั้น ทุกคนจึงมีจิตเพียง ๑ ขณะ ทีละ ๑ ขณะ ซึ่งเกิดดับสืบต่อตั้งแต่เกิดจนตาย แล้วก็เกิดอีก แล้วก็ตายอีก แสนโกฏิกัปมาแล้ว เมื่อจิตเกิดขึ้น ทำหน้าที่รู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วดับ แล้วจิตขณะต่อไปก็เกิดอีกแล้วก็ดับอีก แล้วก็เกิดอีก ดับอีก จึงเป็นขณิกมรณะ เป็นความตายของสภาพธรรมทุกขณะ ไม่ใช่สมมติมรณะ คือความตายโดยสมมติ ซึ่งเมื่อเกิดมาแล้ว ถึงเวลาก็ตายไป แต่ขณะจิตแรกของชาติหน้าก็เกิดสืบต่อ เป็นปฏิสนธิจิต จึงไม่ใช่สมุจเฉทมรณะ คือการตายจริงๆ ไม่เกิดอีกเลยของพระอรหันต์ ซึ่งใช้คำว่า "ปรินิพพาน"

ฉะนั้น การที่จะมีความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรมก็ต้องศึกษาพระธรรม แล้วจึงจะเริ่มมีความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรม ไม่ใช่ว่าเราจะไปประจักษ์หรืออยากจะทำเพื่อที่จะให้เห็นสภาพธรรม

แต่ต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญา คือความเข้าใจถูก และรู้ว่าขณะนั้นเริ่มเข้าใจถูกเพิ่มขึ้น จนกว่าจะเป็นสติปัฏฐาน ที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมตามที่ได้เข้าใจถูกต้องแล้ว

ภิกษุ หมายถึงการศึกษาพระธรรม ต้องไม่มีตัวกู ของกูอยู่ในการศึกษา

สุจินต์ ถ้าพูดว่าไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่เรา ก็เป็นแต่เพียงความคิด เพราะว่าขณะนั้นปัญญายังไม่ได้ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่เรา สภาพธรรมที่ไม่ใช่เรา คือสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรมก็เป็นรูปธรรม สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมก็เป็นนามธรรม เมื่อใดที่ปัญญาสามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ถูกต้องแยกขาดจากกัน ก็จะค่อยๆ ละคลายความเป็นเรา จนกว่าการยึดถือในความเห็นผิดว่าสภาพธรรมเป็นเราจะดับหมดเมื่อโสตาปัตติมัคคจิตเกิดขึ้นรู้แจ้งนิพพาน ดับความสงสัย ความไม่รู้ ความเห็นผิดในลักษณะของสภาพธรรมได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท คือกิเลสใดที่ดับเป็นสมุจเฉทแล้ว กิเลสนั้นจะไม่เกิดอีกเลย

ภิกษุ สภาพธรรมะที่ตรงและถูกต้องจะเกิดได้กับสัญญาหรือไม่ คือสัญญาจะทำให้เกิดสภาพธรรมที่ปรากฏได้ตรงและถูกต้อง

สุจินต์ สัญญาเป็นอีกคำหนึ่ง ซึ่งคนไทยใช้ผิด สภาพธรรมที่เป็นสัญญาเจตสิก เป็นสภาพจำซึ่งเกิดกับจิตทุกขณะ จิต ๑ ขณะที่เกิดขึ้น จะต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ประเภท ซึ่งสัญญาเจตสิกเป็นเจตสิก ๑ ใน ๗ ประเภทนั้น

ภิกษุ ตัวอย่างเช่น

สุจินต์ ขณะที่ได้ยิน ขณะที่ได้กลิ่น ขณะที่กำลังเห็น ขณะที่กำลังกระทบสัมผัส จิต ๑๐ ดวง ที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ในชั่วขณะที่จิตเห็นเกิดขึ้น ขณะนั้นมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๗ ประเภท

ภิกษุ เราจะเข้าใจว่า ในจิตที่เกิดดับนั้น มีองค์ประกอบมีธาตุรู้กับสัญญา ถูกต้องหรือไม่

สุจินต์ ต้องมีเจตสิกอย่างน้อยที่สุด ๗ ชนิด ไม่ใช่เฉพาะสัญญาเจ้าค่ะ

ภิกษุ ไม่ใช่ธาตุรู้อย่างเดียว

สุจินต์ และไม่ใช่เฉพาะสัญญาเจตสิกเท่านั้น

ภิกษุ มีคำถาม ถามมาว่า เมื่อเช้านี้มีคนถามผมว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมกับการปฏิบัติธรรม ค่อนข้างจะไม่ไปด้วยกัน คำถามนั้นคงกระจ่าง โดยการตอบของท่านคุณโยมอาจารย์แล้วว่า จริงๆ แล้วการศึกษาปริยัติธรรมกับการปฏิบัติธรรมคู่กันได้ ถ้าเราไม่มีคำว่าตัวกู ของกู หรือตัวเราเข้าอยู่ในการศึกษาหรือเข้าอยู่

ในการปฏิบัติธรรมนั้น

อย่างนี้จะถือว่าสรุปถูกต้องหรือไม่

สุจินต์ คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มี ๓ ระดับ "ปริยัติศาสนา" คือการศึกษาให้เข้าใจในเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริงก่อน เพราะว่าถ้าไม่มีการฟังพระธรรมเลย ก็จะไม่เข้าใจว่าธรรมคืออะไร ธรรมอยู่ที่ไหน ขณะนี้เป็นเราหรือเป็นธรรม แต่เมื่อมีความเข้าใจถูกก็จะทำให้ถึงปัญญาอีกระดับหนึ่ง คือมีปัจจัยที่จะทำให้มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่เพียงแต่ฟังเรื่องราวของสภาพธรรมเดี๋ยวนี้ ขณะนี้สภาพธรรมเกิดดับ ทำหน้าที่ของสภาพธรรมแต่ละประเภท แต่ไม่มีการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมเลย เพียงแต่กำลังฟังให้เข้าใจเรื่องราวของสภาพธรรมในขณะนี้เท่านั้น ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นเป็นปัจจัยเป็นสังขารขันธ์ ทำให้มีการระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ศึกษา ที่ฟังเข้าใจแล้ว จึงจะค่อยๆ ระลึกศึกษาอีกระดับหนึ่ง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา จนกว่าจะประจักษ์แจ้งสภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา เพราะฉะนั้น ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ต้องตรงกันแยกกันไม่ได้เลย ใครก็ตามที่ไม่มีปริยัติ ไม่มีการศึกษาให้เข้าใจเรื่องสภาพธรรม แล้วจะปฏิบัติ ก็ต้องผิดใครก็ตามเมื่อไม่ได้ศึกษา แล้วปฏิบัติ ก็แสดงว่า คน

นั้นไม่ได้มีพระธรรมเป็นสรณะ เพราะว่าคิดเอง ไม่ได้ศึกษาพระธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย แล้วก็ต้องผิด เพราะว่าไม่มีใครที่สามารถจะมีความรู้หรือมีความสามารถที่จะเข้าใจธรรม โดยไม่ศึกษาพระธรรมเลย ฉะนั้น จึงจะต้องพิจารณาให้เข้าใจความสมบูรณ์ของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ทั้งในขั้นปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ภิกษุ เป็นที่น่าเชื่อถือได้ว่า เรากำลังเข้าสู่ขบวนการของมหาสติปัฏฐานแบบไหลริน ชนิดที่เราไม่ค่อยรู้สึกตัวก็ตาม ผมมั่นใจว่า วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ตรงและถูกต้อง เป็นวิธีที่เราจะค่อยๆ เติม แล้วมันจะเต็มในที่สุด เป็นวิธีที่สามารถจะทำให้เราได้เข้าใจบ้าง ถึงแม้ว่าหลายท่านยังค่อนข้างจะงงอยู่บ้าง

ตอนนี้เปิดโอกาสให้คุณโยมอาจารย์ได้นำพาเราเข้าสู่มหาสติปัฏฐานสูตร ที่เป็นความเข้าใจล้วนๆ ความรู้สึกล้วนๆ ซึ่งไม่มีคำว่า ตัวตนของเราอยู่ในขบวนการศึกษานั้นอีกครั้งหนึ่ง

สุจินต์ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ทำให้ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชน ผู้ที่เป็นพุทธบริษัท ผู้ที่ศึกษา เกิดปัญญาของตนเอง นี่คือประโยชน์สูงสุดที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมอบให้ ไม่ได้ทรงมอบทรัพย์สินเงินทอง เพราะว่าทรัพย์สินเงินทองก็มีวันหมดสิ้นไป แต่สิ่งซึ่งกว่าจะได้

มาแสนยาก คือปัญญา ซึ่งกว่าพระองค์จะได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป จึงได้ตรัสรู้อริยสัจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพือทรงแสดงธรรมให้ผู้อื่นฟัง ศึกษา และอบรมเจริญปัญญา จนสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมตรงตามพระธรรมที่ทรงแสดงได้

ฉะนั้น ปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐสุด ซึ่งผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนต้องทราบว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสมบูรณ์ด้วยพระปัญญาถึงความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีพลญาณแสดงพระธรรมให้ผู้ฟังได้พิจารณา จนเป็นปัญญาของตนเอง ฉะนั้น ที่พระคุณเจ้ากล่าวเมื่อกี้นี้ ว่าเริ่มเข้าสู่ขบวนการสติปัฏฐาน ก็หมายความว่า เริ่มมีความเข้าใจ มีความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรม ในเรื่องราวของธรรม แต่ว่า ไม่มีใครทำ ไม่มีใครจะปฏิบัติ ต้องค่อยๆ พิจารณาในขั้นฟังให้ถูกต้องว่า ไม่มีเรา แต่มีสภาพธรรม การรู้ว่าเป็นธรรม จะเป็นการเตือน เป็นสัญญาความจำที่จะทำให้สติปัฏฐานระลึกลักษณะของสภาพธรรม เพราะสติปัฏฐานเป็นสภาพธรรมทีระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง เช่นในขณะนี้กำลังเห็น สติปัฏฐานระลึกที่ลักษณะของนามธรรม หรือระลึกที่ลักษณะของรูปธรรม แต่แม้แต่

คำว่า ระลึก ก็ไม่ใช่ว่า พอพูดแล้วก็จะระลึกได้ตามที่รู้ว่า ขันธ์ ๕ คือ รูปขันธ์ ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ แต่เมื่อไม่เข้าใจจริงๆ ก็เป็นเราจะทำ ถ้าผู้ใดคิดจะทำก็แสดงว่าไม่เข้าใจขันธ์ ๕ ไม่เข้าใจธรรม ไม่เข้าใจปรมัตถธรรม ไม่เข้าใจพระอภิธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง แต่ผู้ที่เข้าใจธรรม ก็รู้ว่าเป็นปรมัตถธรรม รู้ว่าเป็นอภิธรรม รู้ว่าขันธ์ ๕ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป

รูปทุกชนิด ทุกประเภท เป็นรูปขันธ์ คือ เป็นกองหรือเป็นประเภทของรูป ซึ่งไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลยทั้งสิ้น ไม่ว่ารูปในอดีต รูปขณะนี้ รูปอนาคต รูปก็เป็นสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย ไม่ว่าจะเป็นตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย หรือดิน น้ำ ไฟ ลม ก็เป็นสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย

ฉะนั้น รูปขันธ์ก็คือ ธรรมในส่วนของรูป ไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ใกล้ ไกล หยาบ ละเอียด ภายใน ภายนอก เพราะว่ารูปเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป ทั้งอดีต ขณะนี้ และอนาคต ก็เป็นรูปขันธ์ทั้งนั้น

เวทนาเจตสิก เป็นสภาพธรรมที่รู้สึกดีใจ เสียใจ เฉยๆ สุข ทุกข์ เป็นเวทนาขันธ์ ไม่ว่าเป็นเวทนา

ในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ฯลฯ โดยนัยเดียวกัน

สัญญาเจตสิก เป็นสภาพจำ เป็นสัญญาขันธ์ ในอดีตก็จำเรื่องต่างๆ แม้ขณะนี้ก็กำลังจำทุกขณะ สัญญาเจตสิกต้องเกิดกับจิตทุกดวง เวทนาเจตสิก ก็เกิดกับจิตทุกดวง

จิตทุกดวงเป็นวิญญาณขันธ์ เวทนาขันธ์ ได้แก่ เวทนาเจตสิก ๑ ดวง สัญญาขันธ์ ได้แก่สัญญาเจตสิก ๑ ดวง สังขารขันธ์ ได้แก่เจตสิก ๕๐ สติเป็นสังขารขันธ์ ปัญญาเป็นสังขารขันธ์ ความเพียรเป็นสังขารขันธ์ โลภะเป็นสังขารขันธ์

นามธรรมในชีวิตประจำวันทั้งหมด ที่ไม่ใช่จิต ก็เป็นเจตสิก เจตสิกที่ไม่ใช่เวทนา ไม่ใช่สัญญา เป็นสังขารขันธ์ทั้งหมด

ฉะนั้น จึงไม่มีเราจะทำ ปัญญาเป็นสังขารขันธ์ ขณะที่ฟังเข้าใจ เริ่มที่จะสะสม ปรุงแต่ง ที่จะให้มีการระลึกได้ รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ฉะนั้น สติปัฏฐานเป็นเรื่องเฉพาะตัว ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ใครจะบอกให้ทำอะไร แต่จะต้องเข้าใจได้ถูกต้องว่ามีความเข้าใจในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏพอที่จะรู้ว่าเป็นธรรมจริงๆหรือไม่ เมื่อศึกษาพิจารณาโดยละเอียด รู้ว่าเป็นธรรมจริงๆ แล้ว ก็มีปัจจัยที่สติจะเกิดระลึกที่ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม สติขณะนั้นจึงเป็น

สติปัฏฐาน เป็นการระลึกรู้ กาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งก็ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นั่นเอง

ภิกษุ จริงๆ แล้วเรากำลังจะเหยียบย่ำ และเข้าสู่กระบวนการของสติปัฏฐาน หรือมหาสติปัฏฐานสูตร กาย เวทนา จิต ธรรม หลายๆท่านอาจจะรู้สึกงง แล้วเราจะนำให้มาทำเป็นรูปธรรมได้อย่างไร เพราะขบวนการปฏิบัติธรรม หลายท่านมีความคิดอยู่ในใจว่า ต้องมีองค์ประกอบ องค์คุณหรือวิธีการ เช่น ต้องหลับตาทำสมาธิภาวนา หรือต้องเดิน ต้องยก ต้องย่อง ต้องเหยียบ หรือต้องหายใจเข้า หายใจออก กระบวนการเหล่านี้ จัดได้ไหมว่า เป็นขบวนการของมหาสติปัฏฐาน

สุจินต์ ไม่ใช่เลยเจ้าค่ะ

ภิกษุ ขอบใจที่ตอบ มีใครสงสัยไหมครับ คุณโยมท่านบอกว่า ไม่ใช่เลย แสดงว่า ที่ผ่านมานั้น ผมทำไม่ผิด คณะทำงานไม่ผิด

มีคำถามว่า ทำไมมาเจริญมหาสติปัฏฐาน มาศึกษามหาสติปัฏฐาน แต่ทำไมไม่มีการนั่งสมาธิ หรือสอนให้ปฏิบัติเลย

สุจินต์ ขอประทานโทษเจ้าค่ะ ขณะนี้กำลังนั่ง ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงเลย เพราะว่าสภาพธรรมเกิดแล้วดับเร็วมาก ไม่มีใครไปจัดการ ถ้าจัดการเปลี่ยนแปลง

อิริยาบถ หรือว่าทำกิริยาอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น ขณะนั้นเป็นเรา ไม่ใช่สติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยจึงเกิด ถ้าไม่มีปัจจัย ก็ไม่เกิด ไม่มีใครที่สามารถจะมีกุศลจิตได้ตลอดเวลา ประเดี๋ยวก็เป็นอกุศลประเภทต่างๆ ตามปัจจัย ยับยั้งไม่ได้ แต่สติสามารถที่จะระลึกลักษณะนั้นว่าเป็นธรรม เป็นสิ่งที่มีจริง ขณะนั้นไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา โลภะเกิดขึ้นกับใคร มีลักษณะอย่างเดียว คือติดข้อง จะเกิดกับเด็กหรือผู้ใหญ่ หรือสัตว์ หรือใครก็ตามแต่ ที่ไหนก็ตาม ในสวรรค์ก็มีโลภะ ในรูปพรหมก็มีโลภะ โลภะก็เป็นโลภะ คือเป็นธาตุ เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะติดข้องในสิ่งที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น ก็จะเห็นได้ว่า ไม่ต้องมีการทำอะไรขึ้นมาเลย ถ้าทำก็คือไม่เข้าใจธรรม จึงทำ แต่ถ้าเข้าใจจึงรู้ว่า ธรรมมีปัจจัยจึงเกิด และแม้แต่สติที่ระลึกก็มีปัจจัยจึงเกิด เพราะฉะนั้น ข้อความในพระไตรปิฎก จึงมี คำ ๒ คำ คือ "มีสติ" และ "หลงลืมสติ" คือสติไม่เกิด ฉะนั้น จึงไม่ใช่ไปทำอะไรเลยเจ้าค่ะ

ภิกษุ ขอถามโยมผู้ชาย ที่บรรยายเมื่อกี้ว่า พระอานนท์ปล่อยวางหรือกรณีพระจักขุบาล ทำไมพระจักขุบาลจดจ้องต้องการจึงบรรลุได้ แล้วทำไมพระอานนท์ปล่อยวางจึงบรรลุ ๒ เรื่องนี้มันขัดกันซิ

สันติ ไม่เลยนะครับ ถ้าศึกษาเข้าใจว่า สภาพธรรมเป็นอนัตตา ทรงแสดงว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา มีใครสามารถจดจ้องได้ไหมครับ ขณะนั้นเป็นความเข้าใจผิดว่า ตัวท่านทำ

ภิกษุ ในพระสูตร พระจักขุบาล เพียรจนตาแตก ก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ ก็ต้องมีความจดจ้องซิครับ

สันติ ถ้ายังมีความรู้สึกว่ามีตัวท่าน หรือว่าเป็นเรา ก็บรรลุไม่ได้ ไม่ใช่ว่าท่านนั่งแป๊บเดียวแล้วบรรลุใช่ไหม แต่ท่านใช้เวลาถึง ๓ เดือน ซึ่งขณะนั้นท่านอาจจะมีสติเกิดบ้าง อาจจะไม่ใช่สติบ้าง แต่ขณะที่บรรลุจะต้องมีความเข้าใจธรรมถูกต้องในขณะนั้น ไม่ใช่ตัวท่านที่ทำ

หลายๆ พระสูตร แสดงว่ามีผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมในชีวิตประจำวัน สำหรับท่านพระจักขุบาลนั้น ท่านมีอัธยาศัยอย่างนี้ ซึ่งพระภิกษุรูปอื่นไม่ได้มีอัธยาศัยอย่างนี้ สำหรับท่านพระโสณะ ที่ท่านมีความเพียรมากเดินจนเท้าแตก เข่าแตก ก็เป็นรูปเดียวเท่านั้นที่มีอัธยาศัยอย่างนี้ แต่ไม่บรรลุนะครับ ต่อเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา ท่านก็ระลึกได้ว่าขณะที่มีความต้องการด้วยความเข้าใจผิด ด้วยความยึดถือ ความเป็นตัวตน ก็บรรลุธรรมไม่ได้

การรู้สภาพธรรม คือรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ที่มีจริงในขณะนี้ ไม่ใช่ไปทำขึ้น ไปสร้างขึ้น ขณะที่กำลังนั่งอยู่ มีสภาพธรรมที่ปรากฏ แต่ถ้าจะต้องไปยืน หรือไปเดิน เพื่อจะรู้สภาพธรรม ขณะนั้นเป็นเราที่ต้องการที่จะรู้ พระสูตรแรกที่ทรงแสดง ไม่ใช่มหาสติปัฏฐานสูตร แต่เป็นธัมมจักกัปปวัตนสูตร ซึ่งแสดงเรื่องของความเห็นถูกและความเห็นผิด ในสมัยก่อน หรือแม้ในสมัยนี้เองก็ตาม ถ้าขาดการเข้าใจถูกต้องว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา จะมีความเข้าใจผิด ด้วยความเป็นตัวตน จะพยายามที่จะปฏิบัติด้วยความเป็นตัวเรา เพราะฉะนั้น ขณะที่มีความเพียรด้วยความเป็นตัวเรา ด้วยความยากลำบากต่างๆ เป็นอัตตกิลมถานุโยค แต่ขณะที่ปล่อยปละละเลย ก็เป็นกามสุขัลลิกานุโยค เพราะฉะนั้น ขณะที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทาจริงๆ ก็คือขณะที่มีสภาพธรรมอะไรก็แล้วแต่ปรากฏ สติพร้อมปัญญารู้สภาพธรรมนั้นตามปกติตามความเป็นจริง ฉะนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เราจะทำอะไรได้ การศึกษาพระสูตรจึงต้องมีพื้นฐานความเข้าใจพระอภิธรรมอย่างถูกต้อง อย่างมั่นคง จึงจะอ่านพระสูตรแล้วก็มีความเห็นจริง มีความคล้อยตาม

ท่านพระพาหิยะ ทารุจีริยะ ท่านเดินทางมาไกลมากเพื่อทูลถามธรรมกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลางถนน จึงทูลถามพระ

องค์ด้วยความรีบร้อน ด้วยความต้องการ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบว่า ถ้าแสดงธรรมขณะที่ท่านพาหิยะกำลังมีความต้องการ ก็จะไม่มีประโยชน์ จึงได้ทรงห้ามถึง ๓ ครั้ง จนกระทั่งท่านมีอินทรีย์ที่สมควร คือความรีบร้อนต้องการเริ่มจะเบาบางลง ทรงทราบว่า แสดงธรรมในขณะนั้นสมควรแล้ว ก็ทรงแสดงเรื่องของการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การถูกต้องสัมผัส

พระองค์ทรงแสดงว่า เห็นก็สักแต่ว่าเห็น ไม่ได้ทรงแสดงสติปัฏฐานสูตร แต่ว่านั่นก็คือสติปัฏฐานสูตร เพราะว่ามหาสติปัฏฐานสูตรนั้นไม่ใช่ว่า จะต้องไปทำอะไรมากมาย เพียงแต่ให้รู้ว่าสติปัฏฐานที่เกิดขึ้นนั้นไม่เว้นสภาพธรรมอะไรทั้งสิ้น จะอยู่ที่ไหน ขณะใดมีสภาพธรรมอะไรปรากฏ เป็นสติปัฏฐานได้ทั้งสิ้น จึงชื่อว่า มหาสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ถ้ายังมีการเน้น หรือเจาะจง แม้กระทั่งต้องการที่จะปฏิบัติสติปัฏฐาน ต้องการมหาสติปัฏฐาน เหล่านี้ก็เป็นเครื่องกั้นทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นก็ขอให้เริ่มต้นจากความเข้าใจที่ถูกต้อง มีพระสูตรหนึ่งแสดงว่า “การที่บุคคลจะย้อมผ้าให้ได้สีสวยสดงดงามจะต้องซักผ้าเก่าให้ขาวสะอาดเสียก่อน”

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจถูกต้อง จะเป็นเครื่อง

ขัดล้าง และเป็นสิ่งที่จะทำลายความสกปรกของจิตใจ คือความเข้าใจผิด ฉะนั้น จะต้องเริ่มต้นจากความเข้าใจถูกต้อง ถ้าในจิตใจของเรายังมีสิ่งอื่น นั่นคือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง อย่างเช่น มีความคิดว่า เราสามารถจะปฏิบัติได้ อันนี้ก็เป็นความเข้าใจที่ไหลหลั่งเข้ามาสู่จิตใจของเรา จนเป็นเหตุไม่ให้สติปัฏฐานเกิดขึ้น

ภิกษุ เพื่อความเข้าใจที่ตรงและถูกต้อง และตรงกัน เราจะพูดได้ไหมว่า การเจริญสติปัฏฐาน ก็คือการเจริญปัญญา อยากให้ท่านพิธีกรทั้ง ๒ ยืนยันให้เราได้รู้ว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นเกี่ยวข้องกับพิธีการ กรรมวิธี หรือกิจกรรมใดๆ บ้าง มากหรือน้อยบ้างอย่างไร หรือไม่เกี่ยวข้องอะไรอย่างไร รวมทั้งถ้าจะเจริญสติปัฏฐานให้ถูกต้อง และลัดสั้น และตัวเองทำได้เลย โดยไม่ต้องผ่านกรรมวิธี มีหรือไม่

สันติ ถ้าจะให้รวบรัดหรือสั้นๆ อันนี้คงไม่มีนะครับ เพราะว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมถึง ๔๕ พรรษา และไม่ใช่แสดงสูตรเดียว แต่ประมวลทั้งหมด ก็คือทรงแสดงเพื่อให้เข้าถึงสภาพธรรม ธรรมทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา อันนี้จะต้องเป็นความรู้ความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนทุกคน เพียงแต่ว่ามีความเข้าใจที่จะประจักษ์แจ้งได้ขั้นไหน เป็นเพียงความรู้

ความเข้าใจ หรือเป็นความประจักษ์แจ้งได้จริง เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่มีปัญญาเพียงพอที่จะทราบว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ความเข้าใจขั้นนี้ไม่สามารถ ประจักษ์สภาพธรรมได้นะครับ เป็นเพียงความเห็นถูก ความเข้าใจถูกเท่านั้น เพราะว่าถ้ามีความเห็นผิด ความเข้าใจผิดเสียแล้ว ไม่สามารถจะรู้สภาพธรรมถูก ต้องได้แน่นอน เพราะฉะนั้นก็ขอให้มีความเข้าใจและ เชื่อมั่นเป็นสัจญาณ เป็นการรู้ความจริงอย่างถูกต้องว่า ไม่มีตัวตน ตั้งแต่หัวจรดเท้า ไม่มีตัวตน ไม่มีเรา จริงๆ มีแต่นามธรรมและรูปธรรม ซึ่งก็คือ จิต เจตสิก รูป นั่นเอง แต่สักกายทิฏฐิ ที่เป็นอนุสัยกิเลส ทุกคนยังมี ยังมีความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา แต่ว่าถ้ามี ความเข้าใจถูกต้องจากการศึกษา จะเริ่มมีความเชื่อว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีเรา แต่เมื่อยังไม่ได้ละอนุสัยกิเลส ความเป็นเราก็พร้อมที่จะเกิดขึ้นตลอดเวลา การอบรม เจริญสติปัฏฐานจึงเป็นการเริ่มที่จะกล่อมเกลา เริ่มที่ จะละคลายการยึดถือความเป็นตัวตน เพราะว่าการให้ ทานเป็นกุศลขั้นหนึ่ง แต่ก็ยังรู้สึกว่าเป็นเรา รักษา ศีลก็เป็นกุศลอีกขั้นหนึ่ง ยังรู้สึกว่าเป็นเรา ขณะที่นั่ง สมาธิ หรือเจริญสมถภาวนา ก็ยังมีความรู้สึกว่าเป็น เรา แต่ถ้าเป็นการอบรมเจริญวิปัสสนา จึงจะรู้ว่า เป็นเราไม่ได้ เพราะว่าเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็น

ขณะที่สติปัฏฐานเกิดขึ้น โดยที่อาจจะใช้คำว่า ไม่ทันตั้งตัว เพราะว่าสภาพธรรมเกิดจากเหตุปัจจัย สังขารขันธ์จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิดเมื่อไร ใครตั้งใจได้ เพราะไม่มีเรา แต่เป็นปัญญา เป็นความเห็นถูก เป็นความเข้าใจถูก เพราะฉะนั้น จะต้องเริ่มจากความเข้าใจถูกต้องก่อน เมื่อมีความเข้าใจถูกต้องก็เป็นปกติ พระภิกษุไม่ใช่คฤหัสถ์ ชีวิตของพระภิกษุเป็นผู้ที่หลีกเร้น เป็นผู้ที่ออกจากกาม เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีกิจการงานมากมายสำหรับพระภิกษุเหมือนอย่างคฤหัสถ์ วันหนึ่งๆ ท่านจะทำอะไร ท่านก็ศึกษาธรรม ฟังธรรม นั่งพิจารณาธรรม ถ้าเมื่อย ท่านก็เดินจงกรม ในยุคนี้อาจจะคิดว่า การเดินจงกรมเป็นการปฏิบัติธรรม ถ้าคิดอย่างนี้เป็นความเข้าใจผิด เพราะว่าการเดินจงกรม ก็เป็นอิริยาบถหนึ่งของพระภิกษุ สำหรับคฤหัสถ์มีกิจการงาน อาจจะไม่จำเป็นต้องมาเดิน แต่ว่าบางท่าน ถ้าท่านว่างมากๆ รับประทานอาหารอิ่มใหม่ๆ ท่านก็เดินจงกรม ในพระสูตร มีหลายพระสูตรที่พวกพราหมณ์ พวกคฤหบดี ท่านก็เดินจงกรม แต่เดินจงกรมก็คือ เดินกลับไปกลับมาเท่านั้น เป็นการเปลี่ยนอิริยาบถ เป็นการช่วยย่อยอาหาร แต่สำหรับพระภิกษุ ไม่ควรที่จะหลงลืมสติ ขณะที่นั่งก็ควรที่จะมีสติ ขณะที่ยืนก็ควรที่จะมีสติ ขณะที่เดินก็ควรที่

จะมีสติ หรือแม้ขณะที่นอน ก่อนจะหลับไป ก็ควรที่จะมีสติ เป็นปกติ ไม่ใช่ไปทำให้ผิดปกติ ถ้านั่งอยู่แล้วไม่มีสติ แต่ว่าพอจะเดินจะให้มีสติ อันนี้คือความผิดปกติ ถ้านั่งก็ควรจะมีสติ ถ้าเดินก็ควรที่จะมีสติตามปกติ

ภิกษุ มหาสติปัฏฐานสูตร เราคงพอจะเห็นลางๆ กันแล้วนะว่า มหาสติปัฏฐานสูตรไม่มีกรรมวิธี ไม่มีเวลา ไม่มีลักษณะอาการ ไม่มีสถานที่ ไม่มีสิ่งของที่จะเป็นองค์ประกอบ เครื่องใช้สอย แต่มันคือทุกอย่างในชีวิต ทุกอย่างในลมหายใจ ทุกอย่างในเซลประสาททั้งหลายที่มีอยู่ในกายเราที่ทำให้เกิดกระบวนการมหาสติปัฏฐาน โดยการซึมสิง ซึมซับต่อกระบวนการนั้น อย่างเรียนรู้ อย่างเข้าใจ อย่างสัมผัส และพิสูจน์ทราบมันได้ด้วยความรู้สึกว่า ต้องทำให้สะอาด ฉลาด สว่าง สงบ หรือมีความรู้สึกอย่างนี้ ดูแล้วก็รู้สึกจะไม่ตรงอีกเหมือนกัน อย่างที่ท่านอาจารย์สุจินต์ได้พูดว่า “ต้องไม่มีตัวเราในมหาสติปัฏฐาน” ถูกหรือผิด เข้าใจอย่างนี้ใช่หรือไม่

สุจินต์ การที่จะละความเป็นตัวตน ไม่ใช่ว่าจะละได้ทันที แม้แต่ในขณะนี้เอง ที่กำลังฟังเรื่องของธรรม เรื่องของนามธรรมและรูปธรรม ต้องเป็นการที่จะรู้ตัวเองว่าเริ่มมีความเข้าใจถูกในขณะที่ฟังเพิ่มขึ้นบ้างไหม หรือ

เกือบจะเข้าใจถูกว่าไม่ต้องไปนั่งนึกถึงเรื่องปฏิบัติ หรือว่าเรื่องสติปัฏฐานเลย เพราะว่าขณะนี้ทุกอย่างเป็นสติปัฏฐาน แต่ถ้าไม่รู้เลยว่า สติมีลักษณะอย่างไร ขณะที่จดจ้อง เข้าใจว่ากำลังเป็นสติ แต่นั่นไม่ใช่ลักษณะของสติ นั่นเป็นลักษณะของสมาธิ สมาธิมี ๒ อย่าง คือ สัมมาสมาธิ และมิจฉาสมาธิ แต่ถ้าไม่ได้ศึกษา แล้วได้ยินคำว่า "สมาธิ" ก็สนใจทันที อยากจะทำสมาธิ เพราะว่าคนส่วนใหญ่ มีชีวิตที่วุ่นวาย ก็เลยไม่ชอบที่จะเดือดร้อนด้วยเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็คิดว่า ถ้าไม่ต้องไปวุ่นวาย และให้จิตไม่ฟุ้งซ่าน ขณะนั้นก็เป็นความสบาย เป็นความพอใจในความสบาย จึงทำเพื่อต้องการให้ใจสบาย แต่ไม่มีปัญญา ขณะใดก็ตามที่ไม่มีปัญญา ขณะนั้นไม่ใช่การอบรมเจริญสมถภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนาซึ่งเป็นสติปัฏฐาน เพราะว่ากุศลอื่นสามารถที่จะเกิดได้โดยไม่ต้องมีปัญญา แต่สำหรับภาวนาโดยศัพท์หมายความว่า "อบรม" ต้องมีปัญญาจึงจะอบรมได้ ไม่ใช่เป็นการไปทำด้วยความไม่รู้ และยังต้องการทำ เพราะคิดว่าได้บุญ แต่ในพระพุทธศาสนาเป็นเรื่อง "รู้แล้วละ" เพราะว่าการละไม่ใช่หน้าที่ของโลภะ ไม่ใช่หน้าที่ของอกุศล แต่การละเป็นหน้าที่ของปัญญาเจตสิก ซึ่งรู้ความจริงจึงจะละได้ ละความติดข้องได้ เพราะฉะนั้น ขณะใด

ที่มีโลภะ ขณะนั้นจะไม่มีปัญญา แต่ขณะใดที่มีปัญญา ขณะนั้นมีโลภะไม่ได้ จะไม่อยากไปทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ด้วยความไม่รู้ ด้วยความไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นก็จะเริ่มฟังพระธรรมแล้วพิจารณา และสามารถรู้ตัวเองว่ามีความเข้าใจมากน้อยแค่ไหน ก่อนอื่นก็คือว่า ต้องรู้ลักษณะของสติ จึงจะเจริญสติปัฏฐานได้ หรืออีกประการหนึ่ง ก็คือว่า เมื่อมีความเข้าใจลักษณะของสติเป็นปัจจัย สติปัฏฐานจึงเกิด มิฉะนั้นแล้ว สติปัฏฐานก็เกิดไม่ได้ หรือแม้แต่สมถภาวนา ซึ่งเป็นขณะที่มีสติสัมปชัญญะ จึงสามารถที่จะรู้ความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต เมื่อเห็นโทษของอกุศล สติสัมปชัญญะคือปัญญา ก็สามารถที่จะรู้ได้ว่า ระลึกถึงอารมณ์ใดแล้วจิตสงบ ซึ่งขณะนั้นต้องเป็นกุศล ไม่ใช่เป็นโลภะที่อยากสงบ ถ้าเป็นโลภะ ที่อยากสงบ ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญา ก็ต้องเป็นมิจฉาสมาธิ

พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก เกื้อกูลพุทธบริษัทตั้งแต่สมัยโน้น จนกระทั่งถึงกาลสมัยนี้ ๒๕๐๐ กว่าปี แสดงให้เห็นว่า ความละเอียดของพระธรรมป้องกันความเห็นผิดทุกอย่าง แต่ต้องเป็นผู้ที่ศึกษาจึงสามารถที่จะรู้ได้ว่า ขณะใดเห็นผิด ขณะใดเห็นถูก ขณะใดเป็นมิจฉามรรคมีองค์ ๘ ขณะใดเป็นสัมมามรรคมีองค์ ๘ ซึ่งปกติก็จะมีองค์ ๕

นี่ก็เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจ ไม่เอาสมาธิมาเป็นสติ ไม่มีเราซึ่งอยากจะเห็นการเกิดดับของสภาพธรรม ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น ก็มีความไม่รู้เต็มที่ เพราะฉะนั้นก็จะต้องรู้ว่า การที่จะเข้าใจถูกต้องในลักษณะของสภาพธรรมได้นั้นต้องไม่ใช่เรา ต้องรู้ว่าเป็นธรรมะ ถ้ายังเป็นเราทำตราบใด ก็เอาเราออกไม่ได้เลย ทำไปก็มีเราเพิ่มขึ้น เราได้ เราเห็น เรารู้ แต่ว่าไม่ใช่การละ เพราะว่าขณะนั้นเป็นตัวตน เป็นเรา

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาโดยละเอียด ไม่ผ่านพยัญชนะใดเพียงผิวเผิน โดยคิดว่า เข้าใจถูกต้องแล้ว อย่างคำว่า "มิจฉาสมาธิ" มีในพระไตรปิฎก "สัมมาสมาธิ" ก็มี "มิจฉามรรค" ก็มี "สัมมามรรค" ก็มี แต่ถ้าไม่ศึกษา ก็จะเข้าใจว่าเมื่อเป็น "สมาธิ" แล้วดีทั้งนั้น เป็นสัมมาทั้งหมด ซึ่งไม่ใช่ความถูกต้อง

เพราะฉะนั้นจึงต้องไม่ไปกังวลถึงสติปัฏฐาน ถึงปัญญาระดับสูง แต่ปัญญาระดับสูงจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของปัญญา ซึ่งจะค่อยๆ เจริญขึ้นจากการฟัง การพิจารณา การเข้าใจ จนกว่าจะเป็นสังขารขันธ์ที่จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะนี้จึงจะเป็นสติปัฏฐาน ขณะนี้สติเกิดระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมบ้างหรือเปล่า ขณะนี้ไม่ระลึกรู้ลักษณะ

ของสภาพธรรมที่ปรากฏ ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่ผู้ฟังในครั้งกระโน้น เมื่อฟังพระธรรมสติปัฏฐานเกิดระลึกได้ สามารถที่จะรู้แจ้งความจริงของสภาพธรรมด้วยปัญญาที่ฟังเข้าใจ แต่ไม่ใช่ด้วยไม่มีปัญญาเลย ไม่ได้ฟังพระธรรมเลย ก็เข้าใจว่าประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรม

ภิกษุ เท่าที่ฟังมา มีความรู้สึกว่า ผู้ที่จะเจริญสติปัฏฐานหรือผู้ที่จะปฏิบัติ เหมือนกับว่าจะต้องศึกษาพระอภิธรรมให้รู้ว่า จิตมี ๘๙ เจตสิกมี ๕๒ รูปมี ๒๘ แบ่งเป็นฝ่ายโสภณะเท่าไร อกุศลเท่าไร เพราะฉะนั้นผู้ที่ไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรม แม้แต่ผู้ที่ไม่จบแม้กระทั่ง ป. ๔ ก็ไม่มีสิทธิที่จะเจริญสติปัฏฐานที่ถูกต้องจริงหรือ

สุจินต์ มีผู้สงสัยเหมือนกันเจ้าค่ะว่า วิสาขามิคารมารดา ท่านอนาถบิณฑิกะ หมอชีวกโกมารภัต ท่านเหล่านี้เป็นพระโสดาบันรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ท่านรู้เรื่องจิต ๘๙ ดวงหรือเปล่า

นี่เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า ท่านไม่ได้รู้ชื่อ แต่ปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้นๆ

ภาษาไทยใช้คำว่า จิต ทุกคนเหมือนกับเข้าใจว่ามีจิต แต่ถ้าถามว่า ขณะนี้จิตอยู่ที่ไหน ตอบได้ไหม เมื่อมีแล้ว อยู่ที่ไหน ก็ตอบไม่ได้ ถ้าไม่ได้ศึกษา

พระธรรม แต่เมื่อศึกษาแล้วก็จะเห็นความเป็นอนัตตายิ่งขึ้น มีความเข้าใจสิ่งที่ได้ฟัง แม้ฟังไม่มาก แต่สามารถที่จะเข้าใจได้มาก เพราะฉะนั้น จึงมีผู้ที่ฟังน้อยแต่เข้าใจมาก และเมื่อมีความเข้าใจมากในสิ่งที่ได้ฟังแม้เล็กน้อย เวลาที่ได้ฟังมากขึ้น ความเข้าใจก็ยิ่งมากขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นก็จะต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่าการฟังเป็นปัจจัยให้มีการพิจารณาสิ่งที่ได้ฟัง เมื่อพิจารณาโดยความถูกต้อง ก็เข้าใจสิ่งนั้น นั่นคือปัญญาที่เข้าใจ ไม่ใช่เรา ความเข้าใจเกิดขึ้นในขณะที่ฟังเข้าใจ แล้วก็ดับไป แล้วขณะอื่น ปัญญาจะเกิดหรือไม่เกิด หรือว่าจะเป็นปัญญาระดับไหน เพราะว่าปัญญาก็มีหลายระดับ ก็ต้องแล้วแต่เหตุปัจจัย แต่ไม่ใช่หมายความว่า พระพุทธศาสนาจะต้องจำกัดสำหรับผู้ที่เรียนเรื่องจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ โดยละเอียด แต่ว่าขณะที่ฟังเรื่องสภาพธรรม แม้ไม่รู้จิตถึง ๘๙ แต่ก็สามารถเข้าใจสภาพของจิตได้ว่าเป็นธาตุชนิดหนึ่ง มีจริงๆ เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่รูปธรรม จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ คือ กำลังเห็นทางตา นี่เป็นลักษณะของธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเห็นอย่างเดียว จะทำอย่างอื่นไม่ได้เลย ถ้าเกิดอีก เห็นอีก ก็คือธาตุนี้แหละ ธาตุที่เห็นก็เห็น ธาตุที่ ได้ยินก็ได้ยิน ธาตุที่คิดนึกก็ไม่ได้เห็น

ไม่ได้ยิน แต่คิดนึก เพราะฉะนั้นในพระไตรปิฎก นอกจากจะใช้คำว่าธรรม ยังใช้คำว่า ธาตุทั้งหมด เช่น โลภธาตุ โทสธาตุ โมหธาตุ ทุกอย่างหมด ใช้คำว่า ธาตุก็ได้ ธรรมก็ได้

เมื่อฟังเข้าใจอย่างนี้ เวลาที่ฟังต่อๆไป ก็สามารถเข้าใจอรรถะ คือสภาพธรรมที่เป็นจิตประเภทต่างๆ เพราะว่าถ้าพูดถึงโลภะ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นจำนวนก็ได้ แต่รู้ว่า โลภะคือสภาพที่ติดข้อง บางครั้งก็มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย บางครั้งก็ไม่มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย เพราะว่าความเห็นผิดนั้นต้องเกิดกับจิตที่เกิดร่วมกับโลภะ จึงติดข้องในความเห็นผิดนั้นๆ

นี่เป็นการเข้าใจสภาพธรรมไปเรื่อยๆ ทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งสามารถที่จะประจักษ์ความจริงของสภาพธรรมได้ โดยไม่ต้องเป็นเรื่องของชื่อ

ภิกษุ มีเรื่องที่เคยได้ยินมาว่า ชาวนากำลังไถนาอยู่ และระลึกรู้ถึงสภาวะธรรมที่ปรากฏโดยที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากที่อื่นมา แล้วก็มีดวงตาหรือปัญญาญาณที่รู้เท่าทันสภาวะธรรมนั้นๆ อย่างนี้ถือว่าเข้าใจผิดหรือเปล่า

สุจินต์ คนนั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือเปล่าเจ้าคะ

ภิกษุ ไม่ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สุจินต์ ไม่ได้เป็นแล้วสามารถที่จะรู้สภาพธรรมได้โดยที่ไม่ต้องฟัง

ภิกษุ ก็ชาวนากำลังไถนาอยู่

สุจินต์ เป็นไปไม่ได้เลยเจ้าค่ะ แม้ท่านพระสารีบุตรก็เป็นสาวก คือผู้ฟังพระธรรม

ภิกษุ ถ้าอย่างนั้น เรื่องที่เล่าสู่กันฟังอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่เข้าใจผิด ยกเว้นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้นที่จะมีปัญญาญาณหยั่งรู้ทุกขณะจิต

สุจินต์ นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วยตนเองได้ก็เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ไม่ใช่สมัยนี้ สมัยนี้ไม่ใช่สมัยของพระปัจเจกพุทธเจ้า สมัยนี้พระศาสนายังดำรงอยู่ ยังเป็นโอกาสของผู้ที่เป็นสาวกจะศึกษาได้ ซึ่งผู้ฟังผู้ศึกษามีสิทธิที่จะคิด พิจารณา ไตร่ตรอง ไม่ใช่เชื่อทันทีที่ได้ยินได้ฟัง

ภิกษุ มีขบวนการที่เกิดขึ้นในมหาสติปัฏฐานสูตรมากมาย ที่หลายสำนักหรือว่าหลายๆ ท่านคิดค้น พยายามจะทำให้เข้าใจว่า นี่คือหลักการของมหาสติปัฏฐานสูตร ไม่ว่าจะเป็นการเจริญอานาปานสติ หรือผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ หรือว่าควบคุมสติ ควบคุมอิริยาบถ ให้มีสติในอิริยาบถนั้นๆ หรือพิจารณาอาหาเรปฏิกูลสัญญา อสุภกัมมัฏฐาน ไม่ทราบว่าการพิจารณาหรือกรรมวิธีเหล่านี้ จะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมหาสติปัฏฐานสูตรได้หรือไม่

สุจินต์ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด สำหรับศึกษา ไม่ใช่

สำหรับเพียงอ่าน เพราะว่าพระธรรมที่ทรงตรัสรู้แล้วทรงแสดงนั้นละเอียดมาก ซึ่งถ้าเพียงอ่านไม่ศึกษาจริงๆ จะเข้าใจผิดได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เพียงอ่านแล้วก็ปฏิบัติย่อมจะไม่เข้าใจธรรม

ภิกษุ มีคำถามที่ท่านผู้ฟังถามมาน่าสนใจว่า ให้อาจารย์ช่วยอธิบายสภาวะธรรม ธรรมทั้งหลายที่เห็นและกระทบได้ ธรรมทั้งหลายที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ ธรรมทั้งหลายที่เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้

สุจินต์ ขอเชิญคุณสันติค่ะ

สันติ ในมาติกา ติกมาติกา คงได้สวดกันใช่ไหมครับ สนิทัสสน สัปปฏิฆ ธัมมา ธรรมที่ได้เห็นและกระทบได้ ซึ่งมีอย่างเดียวเท่านั้น คือรูปารมณ์ หรือสีสันวรรณะในขณะนี้เอง เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ในพระไตรปิฎกอาจจะไม่ได้ใช้คำนี้ อาจจะใช้คำว่า รูปารมณ์ หรือว่าวัณโณ แต่ว่าคำที่เข้าใจได้ง่ายที่สุด ก็คือสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องจากพระอภิธรรม ซึ่งอภิธรรมไม่ได้อยู่ในตำราเราอาจจะเข้าใจว่า อภิธรรมก็คืออภิธรรม ๗ คัมภีร์จะต้องสวด จะต้องท่อง แต่อภิธรรมก็คือขณะนี้ สิ่งที่มีจริงทั้งหมด เป็นอนัตตา เป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่ ละเอียดและเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร

เพราะฉะนั้น การเห็นขณะนี้มีจริง เป็นอภิธรรม

ไม่ได้อยู่ในตำรา สีมีจริง เป็นอภิธรรม จิตมีจริง เป็นอภิธรรม รูปเย็น ร้อน อ่อนแข็ง ตึงไหว ขณะนี้มีจริง นี่คืออภิธรรมทั้งหมด ทั้งในตัวเราหรือว่านอกตัวเรา รอบๆ ตัวเรา ที่เคยเข้าใจผิดว่าเป็นตัวเรา หรือว่าเป็นสิ่งของ วัตถุต่างๆ ทั้งหมดเป็นอภิธรรม เพราะฉะนั้น "บัญญัติ" ก็คือ ถ้าเมื่อไรเราเห็นว่าเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุสิ่งของ เป็นเรื่องราวต่างๆ นั่นคือ บัญญัติ ก็เกิดจากจิตที่คิดนั่นเอง ถ้าจิตไม่คิด บัญญัติก็ไม่มี ไม่มีเรื่องราว ขณะที่นอนหลับสนิท ไม่รู้ตัวด้วยซ้ำไปว่า มีเราหรือว่ามีคน เพราะว่าจิตไม่ได้คิด แต่เมื่อตื่นขึ้นก็คือ เห็น ได้ยิน แล้วก็คิดนึกเรื่องราวของสิ่งที่เห็น คิดนึกเรื่องของสิ่งที่ได้ยิน ความเป็นตัวตน โทสะ โมหะ กิเลสต่างๆ จึงได้ตามมา เพราะฉะนั้นที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า จิตเป็นธรรมชาติประภัสสร ก็คือ บริสุทธิ์ แต่ว่าเศร้าหมองแล้วเพราะกิเลสที่จรมา ความบริสุทธิ์ของจิตนั้น หมายถึงตอนที่เป็นภวังคจิต เพราะว่าขณะนั้นไม่มีกิเลสเกิดขึ้น แต่ว่าอนุสัยกิเลสยังมี หลังจากตื่นขึ้นแล้ว มีอารมณ์ปรากฏ อนุสัยกิเลสได้ช่อง ได้โอกาสที่จะเป็นปัจจัยให้กิเลสเกิดขึ้น เป็นกิเลสอีกขั้นหนึ่ง

ธรรมเป็นสิ่งที่มีจริง และเป็นอภิธรรม ควรที่จะต้องรู้ ต้องเข้าใจก่อน ก่อนที่จะปฏิบัติอะไร

เพราะว่าถ้าไม่มีความเข้าใจถูกต้อง ก็ไม่ใช่สัมมาปฏิบัติ สัมมาปฏิบัติเป็นหนทางปฏิบัติที่ถูก ที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจ เริ่มต้นจากการฟัง แต่มีการปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง คือมิจฉาปฏิบัติ เกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ

สภาพธรรมที่เห็นได้ กระทบได้นั้น ก็คือรูปารมณ์ สีอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนธรรมที่กระทบได้ แต่เห็นไม่ได้ ก็คือ ปสาทรูป ๕ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เห็นไม่ได้ แต่กระทบได้

ธรรมอย่างอื่นนอกจากนี้ คือ จิต เจตสิก สุขุมรูปต่างๆ เป็นธรรมที่กระทบไม่ได้ เห็นก็ไม่ได้ แต่สามารถที่จะรู้ สามารถที่จะเข้าใจได้ด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น ในพุทธศาสนา สรรเสริญปัญญา ถ้าไม่มีปัญญา ไม่มีความเข้าใจถูกต้องก่อน ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้ ถ้าทำเมื่อไรคือผิด

ภิกษุ มีคำถามเข้ามาอีก ขอให้คุณโยม ช่วยขยายความคำว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น จิตเดิม คือ พุทธะ ใบไม้ทั้งป่า มีแค่กำมือเดียว ขอคำอธิบาย สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ขอให้อธิบายถ้อยคำนี้

สันติ ธรรมทั้งปวงยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ เพราะว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรม ในเมื่อมีความเข้าใจผิดแล้ว ก็ยึดมั่นถือมั่น ย่อมเป็นที่มาของความทุกข์ ความจริงก็คือ

ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เพราะเป็นสภาพธรรมที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เกิดขึ้น ตั้งอยู่เพียงชั่วขณะ แล้วก็ดับไป เป็นสภาพธรรมที่ไม่ควรแก่การยินดี แต่เมื่อไม่รู้ ก็คือ เห็นว่าเที่ยง แล้วก็ยินดีในสภาพธรรมที่ยึดถือว่าเที่ยงเหล่านั้น เมื่อมีความยึดถือ ก็เป็นที่ตั้งของความทุกข์

ภิกษุ จิตเดิมแท้คือพุทธะ

สันติ จิตเดิมแท้ไม่มีนะครับ ในพระไตรปิฎก ไปหาดูได้เลย จิตเดิมแท้ไม่มี เพราะฉะนั้น คนในยุคหลังท่านเขียนขึ้น หรือว่าท่านแต่งขึ้น เพราะว่าในพระไตรปิฎกใช้คำว่าจิตประภัสสรเท่านั้น อิทัง จิตตัง ปภัสสรัง ใช้คำว่า จิตประภัสสร แต่คนยุคหลังไปเติมเข้ามาว่า จิตเดิมแท้ จิตเดิมอยู่ที่ไหนล่ะครับ ในเมื่อจิตเกิดขึ้นทีละขณะ แล้วก็ดับไป แล้วเงื่อนต้น เงื่อนปลายก็ไม่ปรากฏ พระองค์ไม่ทรงแสดงว่า จิตขณะแรกเกิดจากไหน เพราะว่าไม่มีประโยชน์ ขณะนี้มีสภาพธรรมปรากฏ แต่ไม่รู้ แล้วสภาพธรรมที่ดับไปแล้วจะรู้ได้อย่างไร

ภิกษุ ช่วยขยายความ คำว่า "ประภัสสร"

สันติ หมายถึง บริสุทธิ์จากกิเลส ขั้นวีติกกมกิเลส และปริยุฏฐานกิเลส ซึ่งเป็นกิเลสขั้นที่เกิดขึ้น เพราะว่ากิเลสมี ๓ ขั้น คือ ขั้นที่หยาบ คือล่วงออกมาทางกาย

ทางวาจา เป็นขั้นวีติกกมะ ล่วงออกมาแล้วทางกาย ทางวาจา ขั้นกลางเกิดขึ้น แต่ไม่ได้ออกมาทางกาย ทางวาจา กลุ้มรุมอยู่ในจิตใจ เป็นขั้นปริยุฏฐานะ ขั้นอนุสัยกิเลส เป็นกิเลสที่ไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ประภัสสร ในที่นี้ บริสุทธิ์จากกิเลสที่เป็นขั้นปริยุฏฐานะ กับขั้นวีติกกมะ เพราะขณะที่หลับสนิท กิเลสไม่เกิด ขึ้นทางทวารใดทั้งสิ้น ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน แต่ว่า ถ้าไม่ใช่พระอรหันต์ ก็ยังคงมีอนุสัยกิเลส อยู่ เพราะฉะนั้น อย่าเข้าใจผิดว่า มีจิตเดิมแท้นะครับ และจิตประภัสสรในที่นี้ ก็ไม่ใช่หมายถึงว่า บริสุทธิ์ โดยสิ้นเชิง แต่เป็นความบริสุทธิ์จากกิเลสที่จะเกิดขึ้น เป็นขั้นปริยุฏฐานะและขั้นวีติกกมะเท่านั้น

ภิกษุ มีคำถามเข้ามาว่า ในขณะที่เรากำลังหลับ สติปัฏฐาน จะเกิดได้หรือไม่

สันติ ขณะนี้เอง ถ้าไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของ สภาพธรรม สติปัฏฐานก็เกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น เวลาที่หลับ ก็ไม่มีทาง เพราะว่าแม้คนที่มีความเข้า ใจสภาพธรรม แต่ขณะที่หลับสนิท สติปัฏฐานก็เกิด ไม่ได้ เพราะว่าสติปัฏฐานเกิดกับมหากุศลญาณสัมปยุต นี้เองจึงเป็นเหตุที่จะต้องศึกษาพระอภิธรรม เพราะว่า ถ้าไม่ศึกษาพระอภิธรรม จะมีความเข้าใจผิด ตัว อภิธรรมมีจริง สภาวะธรรมที่เป็นสภาพอภิธรรมมีจริง

แต่ถ้าไม่มีใครที่มีปัญญาในการที่จะบัญญัติคำที่จะให้เข้าถึงตัวสภาวะหรือสภาพธรรมเหล่านั้น เพื่อจะเป็นการสื่อสารหรือว่าถ่ายทอดให้บุคคลอื่น บุคคลอื่นก็จะไม่มีทางที่จะเข้าใจสภาพธรรมที่เป็นอภิธรรมนั้นได้

เพราะฉะนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทรงตรัสรู้สภาพธรรมด้วยพระองค์เอง และประจักษ์แจ้งธรรมตามความเป็นจริง ละกิเลสได้หมดสิ้นด้วยพระองค์เอง แต่ไม่สามารถสอนบุคคลอื่นให้บรรลุตามได้ เพราะไม่ได้สะสมปัญญาพละที่จะบัญญัติคำต่างๆ เพื่อให้คนอื่นฟังและเข้าถึงสภาพธรรม เพราะฉะนั้นขณะที่หลับสนิท ไม่มีสติที่เป็นมหากุศลญาณสัมปยุต แต่สำหรับบุคคลที่เป็นมนุษย์หรือเทวดา ขณะที่หลับนี้ มีสติได้นะครับ แต่เป็นสติชาติวิบากเกิดขึ้นกับภวังคจิต ฉะนั้นการที่จะมีสติปัฏฐาน จะต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตคือเป็นกุศลจิตที่ประกอบด้วยปัญญา ครับผม

ภิกษุ มีคำถามเข้ามาอีกว่า ในมหาสติปัฏฐาน อะไรเป็นสมถะ อะไรเป็นวิปัสสนา หรือมีทั้ง ๒ อย่าง อยู่ในมหาสติปัฏฐาน

สันติ สติปัฏฐาน เป็นสมถะด้วย เป็นวิปัสสนาด้วย เป็นวิชชาด้วย เป็นจรณะด้วย ซึ่งก็ต้องพูดถึงพระอภิธรรมอีกว่า สมถะคือเจตสิก ขณะที่จิตเกิดขึ้นขณะหนึ่ง จะต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย เจตสิกปรุง

แต่งให้จิตเกิดขึ้น เจตสิกฝ่ายดีก็มี ฝ่ายไม่ดีก็มี การเจริญสติปัฏฐาน จะมีเจตสิกที่เป็นองค์มรรคเกิดขึ้น เป็นการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ เพื่อให้ปัญญาเจริญขึ้นถึงความสมบูรณ์ที่จะเกิดพร้อมกันทั้ง ๘ องค์ จึงจะสมบูรณ์ รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล แต่ขณะที่มรรค มีองค์ ๘ ยังไม่สมบูรณ์ เป็นการเริ่มเจริญปัญญา เป็นการเจริญสติปัฏฐานซึ่ง มีมรรคมีองค์ ๕ ขณะนั้นมีทั้งสมถะและวิปัสสนา วิปัสสนามาจากคำว่า วิ คือแจ้ง + ปัสสนา คือเห็น ดังนั้น วิปัสสนา คือเห็นแจ้ง

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นสภาพธรรมที่เป็นวิปัสสนาจริงๆ จะต้องในขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณ เป็นมรรคจิต ผลจิต นั่นเป็นวิปัสสนา เป็นตัววิปัสสนาจริงๆ แต่ขณะที่เริ่มอบรมคือขณะที่เจริญสติปัฏฐาน สัมมาทิฏฐิคือปัญญาเจตสิก สัมมาสังกัปปะคือวิตกเจตสิก สภาพธรรม ๒ อย่างนี้ เป็นปัญญาสิกขา เป็นไปในวิปัสสนา ส่วนสัมมาวายามะคือวิริยะเจตสิก สัมมาสติคือสติเจตสิก สัมมาสมาธิคือเอกัคคตาเจตสิก ๓ องค์เป็นสภาพธรรมที่เป็นสมถะ เป็นจิตตสิกขา หรือสมาธิสิกขา ส่วนองค์ของศีล คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ขณะนั้นเป็นการอบรมเพื่อความสมบูรณ์พร้อม เมื่อไรเป็นมรรคจิต องค์ของ

ศีลสิกขาทั้ง ๓ จึงเกิดพร้อมในขณะนั้น ขณะที่ไม่ใช่โลกุตรจิต คือ มรรคจิตและผลจิต อาจจะมีองค์ของศีลองค์ใดองค์หนึ่งเกิดขึ้นก็ได้ ขณะที่มีการงดเว้นทุจริตและสติปัฏฐานก็ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม รู้ว่าไม่ใช่ตัวเราที่งดเว้น แต่เป็นสภาพธรรมที่งดเว้นขณะนั้นเป็นไปพร้อมทั้งศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา เป็นทั้งสมถะเป็นทั้งวิปัสสนาครับ

ภิกษุ ฟังท่านวิทยากรบรรยายแล้ว ทำให้ผู้พูดรู้สึกได้ว่า จะต้องเรียนพระอภิธรรม

สันติ สำหรับจิตนะครับ มีหลายคำ พระองค์ทรงแสดงคำต่างๆ พยัญชนะต่างๆ เพื่อให้แต่ละบุคคลที่สะสมมาที่จะเข้าใจพยัญชนะไหน ก็เข้าใจโดยพยัญชนะนั้นเพื่อที่จะเข้าถึงตัวจริงของสภาพธรรม การศึกษาปริยัติที่มีประโยชน์สูงสุด ก็เพราะเป็นธรรมที่พระองค์ทรงแสดงให้ศึกษาเพื่อให้เข้าใจความจริง เพื่อเข้าใจสภาพธรรม ถ้าศึกษาปริยัติเพื่อจุดประสงค์อย่างอื่น อันนั้นจะไม่ใช่ปริยัติในพระพุทธศาสนา

เพราะฉะนั้น จิตมีจริง ทุกคนมีจิต แต่ว่าถ้าไม่ได้ศึกษาก็จะไม่เข้าใจว่าจิตคืออะไร ขณะนี้มีจิตเห็นคือจิต ได้ยินคือจิต จะเรียกว่า “วิญญาณ” ก็ได้หรือจะเรียกว่ามโนก็ได้ “จิต” เป็นสภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้อารมณ์ เพียงรู้อารมณ์เท่านั้น

ไม่ทำหน้าที่อย่างอื่น

ส่วนความโกรธ ความโลภ ความหลง หรือว่าสติ ปัญญา ความจำ เหล่านั้นเป็นเจตสิก ไม่ใช่เรานะครับ จิตเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย เจตสิกก็เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น จิตเป็นใหญ่ เพียงในการรู้อารมณ์เท่านั้น ขณะใดที่มีอารมณ์ปรากฏ ขณะนั้นอารมณ์ปรากฏกับจิต ที่ใช้คำว่า "วิญญาณ" คือสภาพที่รู้แจ้งอารมณ์ เพราะว่าอารมณ์นั้นแจ้งกับจิต

เจตสิกก็รู้อารมณ์ แต่ไม่ใช่สภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธาน เจตสิกรู้อารมณ์ โดยอาการต่างๆ โดยการจำบ้าง โดยความรู้สึกบ้าง โดยการกระทบบ้าง

จิตต่างกับเจตสิก เพราะจิตเป็นประธานในการรู้แจ้งลักษณะต่างๆ ของอารมณ์ที่ปรากฏ

ภิกษุ ปัญญาไม่ใช่สภาวะธรรมแห่งจิตหรือ

สันติ "ปัญญา" เป็นเจตสิกปรมัตถ์ครับ เป็นสภาพธรรมที่รู้ชัด รู้ทั่ว เป็นสภาพธรรมที่รู้ตามความเป็นจริง

"จิต" ไม่ใช่รู้ตามความเป็นจริง ทุกคนมีจิต แต่ทุกคนไม่ใช่มี "ปัญญา"

ขณะที่ยังไม่ตาย ทุกคนมีจิตเกิดทีละขณะๆ แต่ปัญญาไม่ได้เกิดกับจิตทุกขณะ ขณะที่เห็นไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมกับจิตเห็น ขณะที่ได้ยินไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมกับจิตได้ยิน ขณะที่รับประทานอาหาร

ถ้าสติสัมปชัญญะไม่เกิด ขณะนั้นก็ไม่มีปัญญา หรือแม้กระทั่งผู้ที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ จบปริญญาตรี โท เอก ถ้าไม่รู้ความจริงของธรรม ก็ไม่ใช่ปัญญา ฉะนั้นปัญญาที่ใช้กันในทางโลก กับปัญญาที่เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง เป็นคนละอย่างกัน นี่เองจึงเป็นสิ่งที่เราจะต้องศึกษากันให้เข้าใจ เพราะว่าถ้าเรารู้พยัญชนะและเข้าใจความหมายผิด สภาพธรรมตามความเป็นจริงก็จะไม่ปรากฏ เพราะว่าเป็นความเข้าใจไม่ถูกต้อง

ภิกษุ วิถีแห่งปัญญา หรือวิถีแห่งการเจริญปัญญา ทำอย่างไร

สันติ สุ เส สัง ลภเต ปัญญัง ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญาขณะนี้เอง ใครก็ตาม คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต เทวดาหรือมนุษย์ ถ้ามีการฟังด้วยความเข้าใจถูกต้อง มีโยนิโสมนสิการ คือมีการไตร่ตรองพิจารณาโดยแยบคายขณะนั้นก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญา แต่ปัญญาไม่ได้มีขั้นเดียว ปัญญามีหลายขั้น ขั้นการฟัง เริ่มหรือยัง ถ้าไม่มีปัญญาขั้นการฟัง ปัญญาที่เกิดจากการไตร่ตรองด้วยความถูกต้อง และปัญญาขั้นภาวนาก็เกิดไม่ได้ ปัญญาขั้นการฟัง คงไม่สงสัย ปัญญาขั้นการพิจารณาก็อาจจะไม่สงสัย เพราะว่าบางท่านมีการฟังข้อมูลมากมาย แต่ก็ยังไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง แต่ถ้ามีการไตร่ตรอง มีการพิจารณาเหตุผล เทียบเคียง

โดยแง่มุมต่างๆ และมีการเข้าใจสภาพธรรมมากขึ้น ขณะนั้นก็เป็นปัญญาขั้นพิจารณา แต่ว่าปัญญาขั้นภาวนาอยู่ที่ไหน บางท่านอาจจะคิดว่า ไปนั่งสมาธิเดี๋ยวปัญญาจะเกิดเอง ไม่ใช่เหตุผล เพราะว่าปัญญาจะต้องเกิดจากการอบรมเจริญปัญญา ปัญญาไม่ใช่เกิดจากสมาธิ ถ้านั่งสมาธิมากๆ หรือว่าอบรมสมถภาวนา สมถภาวนาคือสมาธิก็เจริญ แต่การที่ปัญญาจะเจริญได้นั้น ก็ด้วยการอบรมเจริญปัญญา ปลูกต้นมะม่วง ให้ผลก็ต้องเป็นมะม่วง จะปลูกมะม่วงแล้วผลเป็นขนุนไม่ได้ เพราะฉะนั้นถ้าใครบอกว่า นั่งสมาธิแล้วปัญญาจะเกิด ก็เป็นการกล่าวตู่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภิกษุ สัญญากับปรมัตถธรรม มีความหมายอย่างไร

สันติ สัญญาเป็นสภาพธรรมที่เป็นเจตสิกปรมัตถ์ เป็นความจำ เกิดกับจิตทุกดวง เพราะฉะนั้น ขณะนี้ทุกคนมีความจำ เราจำได้ว่าเพื่อนชื่ออะไร จำได้ว่าเป็นคน เป็นสัตว์ แต่ความจำนี้ยังเป็นความจำที่วิปลาส เป็นความจำที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เพราะว่าความจริงก็คือสภาพธรรมนี้เป็นอนัตตา แต่เราจำด้วยความเป็นตัวตนตลอดเวลา

เพราะฉะนั้น จึงจะต้องเริ่มอบรม เริ่มสะสมความจำใหม่ ที่จะรู้ว่า สภาพธรรมทั้งหมดที่รู้อารมณ์

เป็นนามธรรม คือจิต เจตสิก สภาพที่ไม่รู้อารมณ์ คือรูปธรรม แล้วก็เริ่มเข้าใจจากขั้นการฟัง จากขั้นการพิจารณา เริ่มสะสมความเข้าใจถูกต้องจนกว่าเมื่อไรที่สติปัฏฐานเริ่มที่จะระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เหมือนกับที่ได้ศึกษามา ปริยัติกับปฏิบัติเป็นปัญญาคนละขั้น แต่เป็นความรู้อย่างเดียวกัน เมื่อไรที่สติปัฏฐานเกิด ขณะนั้นจึงจะเริ่มสะสมอนัตตสัญญา ซึ่งเป็นความจำที่ถูกต้องเล็กๆ น้อยๆ จนกว่าจะเป็นวิปัสสนาญาณ ซึ่งเป็นปัญญาขั้นสูงมาก ซึ่งอาจจะไม่ต้องพูดถึงเลยก็ได้ เพราะว่าเป็นผลจากการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เมื่อไรที่เป็นวิปัสสนาญาณ ขณะนั้นจึงจะเริ่มมีอนัตตสัญญา เป็นความจำที่ถูกต้องจริงๆ เพราะฉะนั้น สัญญาก็เป็นเจตสิกที่จำเท่านั้น

ภิกษุ ปัญญาก็ต้องมีสมาธิเป็นบาท เป็นพื้นฐาน

สันติ ในพระอภิธรรมแสดงว่า ปัญญามีสมาธิเป็นเหตุใกล้ให้เกิด แต่ถ้าถือพยัญชนะเพียงแค่นี้ เราก็จะไปพยายามที่จะทำสมาธิ แต่ไม่ใช่หมายถึงอย่างนั้น เพราะว่าสมาธิเกิดกับจิตทุกดวง การที่จะรู้สภาพธรรมได้ จะต้องมีความตั้งมั่น เพื่อให้สติระลึก เพื่อที่จะให้ปัญญารู้ตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้นขณะที่ปัญญาจะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ จะต้องมีสมาธิที่เกิดพร้อมกับปัญญา ซึ่งเป็นสัมมาสมาธิ ขณะที่สติปัฏฐาน

เกิดขึ้น ขณะนั้นมีสมาธิ มีเอกัคคตาเจตสิกเกิดร่วมด้วย เอกัคคตาในขณะนั้นเองเป็นองค์ของจิตสิกขาเป็นสมาธิสิกขา ถ้าสมาธิมีความตั้งมั่นในขณะนั้นมากปัญญาก็สามารถรู้ได้ชัดเจน ขณะที่เป็นวิปัสสนาสามารถที่จะประจักษ์แจ้งสภาพธรรมได้ สมาธิจะต้องมีกำลัง แต่ไม่ใช่ว่าไปทำให้สมาธิเกิด สมาธิเกิดจากขณะหนึ่งๆ ที่สติปัฏฐานเกิดขึ้นระลึกรู้สภาพธรรมความตั้งมั่นของสมาธิก็จะมีการสะสมตามไปด้วยจนกว่าเมื่อไรที่มรรคจิตเกิด สัมมาสมาธิที่เกิดร่วมด้วยที่เป็นองค์มรรคนั่นเองเป็นเหตุใกล้ให้เกิดปัญญาเพราะว่าสมาธิขณะนั้นจะเป็นอัปปนาสมาธิ เป็นความแนบแน่นเพียงขณะเดียวเท่านั้น แต่กว่ามรรคจิตจะเกิดขึ้นได้ และมีสมาธิที่มีกำลัง ก็จะต้องเกิดจากการอบรมสติปัฏฐาน เป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นเพราะฉะนั้น อย่าเข้าใจว่า สมาธิที่อบรมดีแล้วจะทำให้รู้แจ้งตามความเป็นจริงนี้ จึงไปทำสมาธิ แต่เป็นการอบรมปัญญาโดยสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจนกว่าปัญญาจะเจริญเป็นวิปัสสนาญาณ สมาธิจึงมีกำลัง เป็นปัจจัยให้ปัญญารู้ชัดในขณะที่เกิดพร้อมกับสมาธินั้นเอง

ภิกษุ สมาธิกับสติอย่างไหนเกิดก่อน เป็นเหตุ เป็นผลซึ่งกันและกัน

สันติ เกิดพร้อมกันครับ ในขณะที่กุศลจิตเกิดต้องมีสติและสมาธิเกิดพร้อมกัน แต่ไม่จำเป็นต้องมีปัญญา ในขณะที่ให้ทาน รักษาศีล เอกัคคตาเจตสิกคือสมาธิเกิดกับจิตทุกดวง สมาธิจึงเกิดกับอกุศลด้วย แต่สติเกิดเฉพาะกับกุศลจิตเท่านั้น

ขณะที่ทำสมาธิ โดยที่ไม่รู้เหตุผลตามความเป็นจริง ไม่มีปัญญา ขณะนั้นเป็นอกุศล เป็นมิจฉาสมาธิ เพราะว่าสมาธิมี ๒ อย่าง คือ สัมมาสมาธิ กับมิจฉาสมาธิ มิจฉาสมาธิเป็นข้อปฏิบัติที่ผิด เพราะฉะนั้น จะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะที่นั่งสมาธินั้น เป็นสัมมาสมาธิ หรือว่าเป็นมิจฉาสมาธิ

ภิกษุ จริงๆ แล้วคำถามนี้ เข้าใจว่าผู้ถามคงจะถามเพื่อให้เข้าใจความหมาย เพราะเมื่อวานนี้ ผู้พูดเองได้อธิบายว่า เจริญสมาธิให้ตรงและถูกต้องแล้ว สมาธิจะเกิดเอง ก็คิดว่าพื้นฐานของสมาธิไม่ได้เน้นลงไปว่า เป็นสัมมาสมาธิ ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ ต้องมีสติเป็นองค์ประกอบเป็นพื้นฐาน เป็นบรรทัดฐาน

มีคำถามเข้ามาว่า ที่ผ่านมาเราอธิบายมหาสติปัฏฐานสูตรในแนวของวิปัสสนามาตลอด ถ้าจะอธิบายมหาสติปัฏฐานสูตรในแนวทางของสมถะบ้างจะได้หรือไม่ ถ้าได้โปรดอธิบายด้วย

สุจินต์ ต้องขอเก็บตกจากที่ได้ฟังเจ้าค่ะ คือคำถามแรกที่ว่า

ธรรมทั้งหลายไม่ควรยึดถือ ฟังดูดี แต่ทำได้อย่างไร เพราะว่าถ้าไม่มีปัญญาแล้ว ต้องยึดถือแน่นอน จะบอกว่าไม่ควรยึดถือ แต่เมื่อไม่มีปัญญาแล้วก็ยังต้องยึดถือ ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงธรรมเพื่อ ให้ผู้ฟังเกิดปัญญา ความเห็นที่ถูกต้อง และปัญญานั้นเองก็จะละความยึดถือได้ แต่ถ้าปัญญายังไม่เกิดเพราะไม่ฟัง ไม่ศึกษาพระธรรม ไม่เข้าใจสภาพธรรมก็ย่อมยังคงยึดถือต่อไป

และสำหรับเรื่องของสติปัฏฐานกับสมถวิปัสสนาที่พระคุณเจ้าถามว่า มีสมถะด้วยหรือเปล่าในสติปัฏฐาน ความจริงโดยมากคนใช้คำนี้ โดยที่ยังไม่เข้าใจจริงๆ ว่า สมถะคืออะไร บางคนก็คิดว่า เวลาที่ทำสมาธินั่นคือสมถะ แต่โดยศัพท์ "สมถะ" หมายความถึงความสงบ ถ้าพูดถึงเท่านี้ ทุกคนก็คิดว่าอยู่คนเดียวก็สงบ หรือว่าไม่ไปวุ่นวาย ไม่มีเรื่องมากๆ ก็สงบ แต่ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น

"ความสงบ" ต้องเป็นความสงบจากอกุศล เพราะฉะนั้น ถ้าได้ยินได้ฟังคำอะไร ขอให้เจาะลึกถึงความหมายที่แท้จริงของสภาพธรรมนั้นด้วย มิฉะนั้น ก็จะผ่านไปโดยผิวเผิน แล้วก็คิดว่าเข้าใจ

สำหรับสติปัฏฐานนั้น ต้องมีทั้งสมถะและวิปัสสนา เพราะว่าสมถะหมายถึงสงบจากกิเลสหรือจากอกุศล

สติปัฏฐานจะไม่สงบไม่ได้เลย สติปัฏฐานสงบ และถ้ากล่าวโดยองค์ของมรรคมีองค์ ๘ สัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะ เป็นองค์ของปัญญา ส่วนมรรคองค์อื่นเป็นสมถะ เพราะว่าขณะนั้นสงบจากอกุศล ไม่ใช่เรื่องทำสมาธิที่เป็นมิจฉาสมาธิ แต่เป็นเรื่องที่มีความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้นว่า สมาธิมีจริง เป็นนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม ต้องแยกตั้งแต่ต้นเลย คือธรรมเป็นสิ่งที่มีจริง เพราะฉะนั้น ได้ยินคำว่าสมาธิ สมาธิก็ต้องมีลักษณะที่มีจริงๆ สมาธิก็เป็นธรรม เมื่อเป็นธรรมแล้ว เป็นธรรมที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ๒ อย่างนี้ต้องเข้าใจให้ชัดเจน เมื่อเป็นรูปธรรมไม่ได้ เพราะว่าเป็นสภาพที่ตั้งมั่น ขณะนั้นต้องมีความรู้ว่า ตั้งมั่นที่ไหน ตั้งมั่นอย่างไร จึงจะรู้สภาพของสมาธิได้

ขณะที่จิตเกิดจะขาดสมาธิ คือเอกัคคตาเจตสิกไม่ได้เลย เมื่อศึกษาธรรม โดยเฉพาะปรมัตถธรรม ไม่ว่าจะได้ยินเรื่องอายตนะ เรื่องปฏิจจปมุปปาท เรื่องธรรมใดๆ ก็ตาม ก็ต้องรู้ว่าขณะนั้นเป็นปรมัตถธรรมอะไรใน ๓ ปรมัตถธรรม ซึ่งมีปัจจัยเกิดขึ้น โดยเว้นนิพพานซึ่งเป็นปรมัตถธรรมที่ไม่ใช่จิต เจตสิก รูป สภาพธรรมที่มีจริงๆ ในขณะนี้ ต้องทราบว่า มีเพราะเกิด ขณะนี้ไม่มีใครรู้เลยว่า เพราะสภาพธรรมเกิดจึงมีสภาพธรรมนั้นปรากฏ แต่ให้ทราบว่า แม้เสียง

ก็ต้องเกิด จึงมีเสียงปรากฏ ถ้าเสียงไม่เกิด ก็ไม่มีเสียงปรากฏ เพราะฉะนั้น ทุกอย่างแม้แต่แข็ง ขณะที่ปรากฏเมื่อไร ก็ต้องเพราะสภาพแข็งนั้นเกิดจึงมีแข็งปรากฏในขณะนั้น

ด้วยเหตุนี้ ต้องทราบว่า เมื่อได้ยินคำอะไร ก็ต้องรู้ว่าเป็นปรมัตถธรรมอะไร ถ้าได้ยินคำว่า "สมาธิ" ได้แก่เจตสิก ไม่ใช่จิต เพราะเมื่อกล่าวว่า มีเจตสิก ๕๒ ชนิด ก็แสดงว่า ต้องมีลักษณะเฉพาะของเจตสิกแต่ละอย่าง จึงต่างกันเป็น ๕๒ ชนิดได้ เช่น คำถามที่ว่า สัญญาเป็นอะไร สัญญาเป็นสภาพจำ ขณะนี้จำได้ทั้งนั้น ทุกขณะจิต จำสิ่งที่กำลังปรากฏ สามารถจะเข้าใจว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร เพราะสัญญาเจตสิกจำ จิตไม่ได้จำ จิตไม่ได้ติดข้อง จิตไม่ได้ขุ่นเคือง จิตเป็นธาตุรู้ ซึ่งสามารถที่จะรู้แจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏที่เราใช้คำว่า "อารัมมณะ" หรือ "อารมณ์" ตามที่ได้กราบเรียนแล้วในตอนต้น เพราะฉะนั้น เมื่อมีจิตก็ต้องมีอารมณ์เป็นสิ่งที่คู่กัน โดยจิตเป็นสภาพรู้ อารมณ์เป็นสิ่งที่ถูกจิตรู้ เพราะฉะนั้น บางครั้งจะกล่าวถึงนามธรรม ๕๓ คือเจตสิก ๕๒ และจิต ๑ จิตมีลักษณะอย่างเดียว คือเป็นสภาพที่รู้สิ่งที่ปรากฏให้รู้ ส่วนเจตสิกแต่ละอย่าง เช่น สัญญาเจตสิกก็จำ สัญญาจะไม่ทำหน้าที่อื่นเลย นอกจากจำสิ่งที่จิตและ

สัญญากำลังรู้

ส่วนเจตนาก็เป็นสภาพที่จงใจ ซึ่งก็ไม่ใช่จิต เพราะฉะนั้นนามธรรมอื่นทั้งหมด นอกจากจิตซึ่งเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้แจ้งสิ่งที่ปรากฏ นามธรรมอื่นๆ ทั้งหมดนั้นเป็นเจตสิก ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าเราจะพูดกันว่า ขยันหรือขี้เกียจ ก็เป็นลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นเจตสิก เพราะฉะนั้น สมาธิก็เป็นปรมัตถธรรม คือเป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต เจตสิกที่มีลักษณะตั้งมั่นเป็นสมาธินั้นคือเอกัคคตาเจตสิก เป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ที่เกิดกับจิตทุกขณะ เพราะฉะนั้น ไม่ต้องห่วงที่จะต้องไปทำสมาธิอะไร เพราะว่าไม่มีใครทำสมาธิ ถ้าเอกัคคตาเจตสิกไม่เกิดและไม่ตั้งมั่นที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์เดียวนานๆพอที่จะให้ปรากฏลักษณะของสมาธิได้ เพราะว่าลักษณะของเอกัคคตาเจตสิกเป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ จิตเกิดขึ้นขณะหนึ่งจึงรู้อารมณ์ ๑ อย่าง เอกัคคตาเจตสิกตั้งมั่นในอารมณ์ที่จิตกำลังรู้ สัญญาเจตสิกก็จำในอารมณ์ที่เอกัคคตาเจตสิกตั้งมั่นและจิตกำลังรู้ด้วย

ฉะนั้น ต้องทราบว่า คำว่า สมาธิที่ใช้กันในภาษาไทย หมายถึงขณะที่อยู่นิ่งๆหรือขณะที่กำลังตั้งอกตั้งใจที่จะทำอะไร แล้วมีคนมาถามมาคุย ก็บอกว่าเสียสมาธิ คือไม่สามารถที่จะตั้งมั่นในอารมณ์ที่กำลังจดจ่อต้องการ

อยู่ได้ แต่ว่าลักษณะของเอกัคคตาเจตสิกนั้นเกิดกับจิตทุกดวง และจิตมีหลายประเภท ถ้าเอกัคคตาเจตสิกเกิดกับอกุศลจิต ตั้งมั่นในอารมณ์ที่เป็นอกุศล กำลังติดข้องต้องการจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะนั้นลักษณะของเอกัคคตาเจตสิกก็ปรากฏแต่เป็นอกุศล

ขณะที่ต้องการนั่งนิ่งๆ เพราะคิดว่าสงบ ขณะนั้นไม่ใช่ความสงบ ลักษณะของความสงบ เป็นเจตสิกที่ไม่ใช่เอกัคคตาเจตสิก ไม่ใช่สมาธิ แต่เป็นกายปัสสัทธิและจิตปัสสัทธิ ๒ เจตสิกในเจตสิก ๕๒ ประเภท

เพราะฉะนั้น จึงจะต้องรู้ว่า เมื่อไม่ใช่เราแล้วเป็นอะไร ก็ต้องเป็นธรรม ซึ่งเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เป็นจิตหรือเจตสิก เพราะฉะนั้น ก็จะทราบได้ว่าถ้าเข้าใจว่าสมาธิสงบ ก็เข้าใจไม่ถูก เพราะว่าสมาธิเป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ จิตสงบเมื่อเป็นกุศลจิตซึ่งเป็นจิตที่ดีงาม เพราะว่าขณะนั้นสงบจากอกุศลถ้าเป็นมิจฉาสมาธิ ก็ไม่สงบ เป็นความติดข้องต้องการที่จะให้จิตจดจ่ออยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดขณะนั้นเป็นโลภะ เพราะฉะนั้น มิจฉามรรค มิจฉาสมาธิ เป็นโลภมูลจิต เป็นสภาพที่ติดข้อง ต้องการที่จะให้จิตจดจ้องอยู่ที่หนึ่งที่ใด โดยไม่รู้ ไม่เข้าใจว่าขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้น จะบอกว่า ไม่ให้ติดข้อง โดยที่ไม่มี

ปัญญา จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลย แต่ว่าเวลาใดก็ตามที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นต้องมีเอกัคคตาเจตสิก เพราะเอกัคคตาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง แต่เอกัคคตาเจตสิกก็ยังคงเป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ จะเปลี่ยนเป็นเจตสิกอื่นไม่ได้ เวลาที่กุศลจิตเกิด ต้องมีโสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ดวงเกิดร่วมด้วย โดยมีปัสสัทธิเจตสิกซึ่งสงบเกิดร่วมกับกุศลจิตทุกครั้ง เพราะฉะนั้นอย่าเข้าใจผิดว่า ขณะที่จดจ่ออยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ไม่ได้คิดเรื่องโน้นเรื่องนี้ แล้วจะสงบ แต่ในพระพุทธศาสนา สงบได้แก่โสภณเจตสิก ที่เกิดกับโสภณจิตคือจิตที่ดีงาม

ด้วยเหตุนี้สติปัฏฐาน ซึ่งเป็นการเจริญมรรคมีองค์ ๘ จึงเป็นทั้งสมถะและวิปัสสนา และคำว่าสมาธิ ในวิสุทธิมรรค ซึ่งชื่อก็บ่งแล้วว่า วิสุทธิมรรค หนทางของความบริสุทธิ์จากกิเลส เพราะฉะนั้น จะต้องเป็นการอบรมเจริญกุศล ไม่ใช่มิจฉาสมาธิ การศึกษาธรรมต้องทราบว่า ขณะนั้นกำลังศึกษาเรื่องอะไรหัวข้ออะไร ถ้าพูดถึงเรื่องอกุศล จะใช้คำว่า ทิฏฐิเจตสิกไม่ต้องใช้คำว่ามิจฉาก็ได้ เพราะว่าเป็นอกุศล ซึ่งก็ต้องผิดอยู่แล้ว ทิฏฐิเจตสิกเป็นอกุศลเจตสิก แต่ถ้าเป็นเรื่องกุศล แล้วใช้คำว่า สมาธิ ก็ต้องหมายถึงสัมมาสมาธิเท่านั้น จะหมายถึงมิจฉาสมาธิไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ เวลาที่จิตเป็นกุศล ก็สงบจากอกุศล เมื่อกุศลเพิ่มขึ้นเจริญขึ้น อบรมขึ้น บ่อยๆ เนืองๆ ลักษณะของความสงบ จะตั้งมั่นคง จนกระทั่งลักษณะของสมาธิที่ประกอบด้วยความสงบปรากฏเป็นลำดับขั้น แต่ถ้าไม่รู้ว่า ขณะนี้จิตสงบหรือไม่สงบ ไม่มีทางอบรมเจริญสมถภาวนาได้เลย เพราะว่าทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาเป็นญาณสัมปยุต หมายความว่า จิตขณะนั้นต้องประกอบด้วยปัญญาเจตสิก ถ้าขณะนั้นไม่มีปัญญาเจตสิก ก็เป็นมิจฉาทั้งหมด เพราะว่าเมื่อไม่มีปัญญาจะเป็นความเห็นถูกไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องเป็นเรื่องละเอียดที่จะต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า ใครก็ตามที่พูดเรื่องสมาธิ คนนั้นมีความเข้าใจสมาธิว่าอย่างไร ใครก็ตามใช้คำว่าสมถะ หรือสงบ คนนั้นเข้าใจความสงบว่าอย่างไร หรือไม่เข้าใจเลย แต่เอาสมาธิมาเป็นความสงบ นั่นก็เป็นคุณของพระธรรมที่เมื่อศึกษาเข้าใจแล้วก็จะพ้นจากความเห็นผิด พ้นจากความเข้าใจผิด เมื่อไม่ศึกษาก็ไม่รู้ จึงคิดเอาเอง เข้าใจเอาเอง ซึ่งไม่ใช่ความเห็นที่ถูกต้อง

ภิกษุ ช่างน่าศรัทธาจริงๆ ที่ท่านผู้เจริญทั้งสอง ทำให้มณฑลพิธีในอาวาสวังตะกูนี้ ได้สว่างไสว ไปด้วยกลิ่นไอแห่งสภาวะธรรม มีคำถามเข้ามาว่า ทำไมกำหนดเวทนาแล้วสามารถบรรลุธรรมได้

สุจินต์ ขอประทานโทษเจ้าค่ะ ฟังดูเหมือนกับทำได้โดยไม่ต้องมีปัญญาเลย แต่ความจริงมหาสติปัฏฐานเป็นภาวนา เป็นการอบรมให้ปัญญาเจริญขึ้น ตั้งแต่การไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทั้งๆ ที่ขณะนี้ก็เป็นนามธรรมและรูปธรรม แต่ขณะนี้ก็เพียงฟังเรื่องราวของนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น เพราะฉะนั้นการศึกษาอีกระดับหนึ่ง ต้องเป็นอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ซึ่งต้องเริ่มอบรมไปจนกว่าจะสมบูรณ์ถึงมรรคจิต ที่สามารถจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท แต่ถ้าปัญญาขั้นต้นๆไม่มี ปัญญาขั้นที่จะเจริญขึ้นถึงความสมบูรณ์ก็มีไม่ได้

เพราะฉะนั้นไม่ใช่ว่าใครก็ตามอ่านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานแล้ว ก็พยายามจะไปรู้เวทนา ด้วยความเป็นเรา แต่ว่าธรรมต้องสอดคล้องกันตั้งแต่คำต้นจนถึงคำท้าย ธรรมะเป็นธรรมะ ไม่เรียกธรรมะว่าอะไรก็ได้ เช่น แข็งจะใช้ภาษาอะไรเรียกก็ได้ หรือแม้ไม่เรียกแต่ก็สามารถที่จะรู้โดยกายสัมผัสได้ เพราะว่าสิ่งนั้นมีจริง เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจธรรมจริงๆ ว่าเป็นธรรมะ ก็จะไม่มีเราจะไปดูเวทนา เพราะว่าจะดูสักเท่าไร ก็เป็นเราที่ดู จะเห็นเวทนาอะไรก็เป็นเราที่เห็น ขณะนั้นเป็นสุข ก็ยังคงเป็นเราที่สุข ไม่สามารถรู้ได้ว่าลักษณะของสติไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ความ

ต้องการที่ต้องการจะดู แต่ต้องรู้ว่า ขณะนี้สติเกิดหรือหลงลืมสติ นี่เป็นขั้นต้นของการอบรมเจริญสติปัฏฐานหรือวิปัสสนาภาวนา

ถ้าเป็นการอบรมเจริญสมถภาวนาซึ่งเป็นกุศลขั้นสมถะ ก็ต้องมีปัญญาระดับที่สามารถจะรู้สภาพของจิตที่ต่างกันว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะใดเป็นอกุศลจิต แล้วจึงจะค่อยๆ กันนิวรณธรรม ซึ่งก็ได้แก่อกุศลจิตทุกชนิดออกไปได้ เพราะว่าขณะนั้นปัญญาสามารถที่จะรู้ความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต แล้วยังต้องรู้ว่ากุศลจิตเกิดเพราะอะไร เพราะที่คนเราจะไม่คิดนั้นไม่มี ทุกคนคิด แต่ว่าคิดเป็นกุศลหรือว่าคิดเป็นอกุศล คิดประกอบด้วยปัญญาหรือว่าไม่ประกอบด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้น เวลาที่จิตเป็นอกุศล ขณะนั้นก็ไม่ใช่การอบรมเจริญภาวนา เมื่อต้องการจดจ้อง ต้องการขณะนั้นโลภมูลจิตเพิ่มขึ้น โดยไม่ได้ละคลายเลย ปัญญาของสมถภาวนา กับวิปัสสนาภาวนาเป็นปัญญาที่ต่างขั้น แต่ต้องเป็นปัญญา เพราะว่าปัญญาของสมถะสามารถที่จะรู้ความต่างของกุศลจิตและอกุศลจิต และรู้ว่าเมื่อตรึกระลึกถึงสิ่งใดจิตจะค่อยๆ สงบจากอกุศลจนเป็นกุศลที่สงบขึ้นๆ ถึงความสงบของสมาธิขั้นต่างๆ แต่ต้องรู้ลักษณะที่ต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต

ถ้ากำลังจดจ้องต้องการในขณะนั้นไม่ใช่ปัญญา แล้ว

ก็เป็นโลภะด้วย เพราะฉะนั้นก็ไม่ได้ละอกุศล กุศลก็เจริญไม่ได้ เพราะเข้าใจผิดว่าขณะนั้นเป็นกุศล ด้วยเหตุนี้จึงต้องรู้ว่ามีปัญญาต่างขั้น คือปัญญาของสมถะนั้นเพียงสามารถที่จะอบรมกุศลจิตให้เจริญ ให้ตั้งมั่น แต่แม้กระนั้นก็ไม่สามารถจะละความเป็นตัวตนหรือความเป็นเราได้ นอกจากสติปัฏฐานซึ่งเป็นการอบรมเจริญวิปัสสนาภาวนาแล้ว ไม่มีทางอื่นที่จะทำให้ละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น แม้แต่คำที่ว่า "ละเสีย อย่ายึดมั่น" ก็เป็นสิ่งที่เพียงฟัง แต่เมื่อไม่ได้แสดงหนทางอบรมเจริญปัญญา ก็ไม่สามารถที่จะละได้ เพราะว่าแม้สมถภาวนา จิตที่สงบเป็นสมาธิขั้นต่างๆ ยังละความเป็นตัวตนไม่ได้

ภิกษุ เหลือเวลาประมาณอีก ๑๐ นาที ซึ่งพระภิกษุ สมณะทั้งหลายจะออกภิกขาจาร อยากจะให้ท่านวิทยากรใช้เวลาที่เหลือนี้ จริงๆ จะใช้คำว่าสรุปคงไม่ได้ เพราะสภาวะธรรมใดๆ ไม่มีบทสรุปไปตลอด แต่ก็อยากให้ใช้คำนั้น เพราะว่าในหัวข้อแห่งมหาสติปัฏฐาน ให้เกิดความสว่างกระจ่างชัดต่อผู้ฟัง เพื่อที่จะได้เรียนรู้ในสภาวะธรรม ในโอกาสต่อๆไป

สุจินต์ ถ้าจะสรุปก็คือว่า พุทธบริษัทต้องศึกษาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง ด้วยความละเอียดรอบคอบ

มิฉะนั้นแล้ว ก็จะมีการเข้าใจผิด และทำให้พระธรรมเสื่อมสูญไป เพราะความเข้าใจผิดของพุทธบริษัท เพราะว่าผู้อื่นไม่สามารถที่จะทำลายพุทธศาสนาได้นอกจากพุทธบริษัท เมื่อพุทธบริษัทมีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด ก็จะผิดต่อกันไปเรื่อยๆ แต่หนทางเดียวที่จะรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือต้องศึกษาด้วยความละเอียดรอบคอบ เพราะว่าพระพุทธศาสนา เป็นคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วต้องเป็นผู้ตรงต่อพระธรรมด้วย สิ่งใดถูก ก็คือถูก สิ่งใดผิดก็คือผิด แล้วมีความกล้าที่จะทิ้งสิ่งที่ผิด เพื่อที่จะได้อบรมเจริญสิ่งที่ถูกให้มั่นคงขึ้น

ภิกษุ ช่างรู้สึกชื่นบานต่อธรรมทานที่ท่านวิทยากรทั้งสองได้ให้แก่เราในที่นี้ ขอขอบคุณในนามของตัวแทนของคณะสงฆ์ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจารย์ ถือว่าให้ปัญญาญาณเป็นการให้ธรรมที่ชนะการให้ทั้งปวง พวกเราก็คงจะต้องช่วยกัน อวยชัยให้พร ขอท่านทั้งสอง และท่านผู้ร่วมคณะของท่าน มีดวงตาเห็นธรรม มีปัญญาญาณหยั่งรู้สภาวะธรรม จนถึงขั้นสุดท้ายแห่งปรินิพพานคือการดับแล้วเย็นในโอกาสต่อไป นิมนต์ให้พรครับ

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์โดยย่อของมูลนิธิฯ คือ ศึกษาและปฏิบัติธรรม เผยแพร่พระธรรมตามแนวพระไตรปิฎก จัดพิมพ์เอกสารประกอบ การศึกษาพระไตรปิฎกเผยแพร่เป็นสาธารณกุศล

คณะกรรมการบริหาร

ประธานกรรมการ	น.ส. สุจินต์ บริหารวนเขตต์
รองประธานกรรมการ	พ.อ. ดร. ชินวุธ สุนทรสีมะ
กรรมการ	นางสงวน สุจริตกุล
	คุณหญิง ณพรัตน์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
	ม.ล. ชมัย กรลักษณ์
	น.พ. สัญชัย ศรีสวัสดิ์
	พลตรี ดร. วีระ พลวัฒน์
กรรมการและเหรัญญิก	น.ส. ดวงเดือน บารมีธรรม
กรรมการและเลขานุการ	น.ส. จารุพรรณ เพ็งศรีทอง

สำนักงาน เลขที่ ๑๗๔/๑ ซ.เจริญนคร ๗๘ บุคคโล ธนบุรี
กทม. ๑๐๖๐๐
โทร. ๔๖๘-๐๒๓๙ ปณ. บางคอแหลม

ท่านที่ประสงค์จะพิมพ์หนังสือของมูลนิธิฯ
เพื่อเป็นธรรมบรรณาการในการกุศล หรือมีศรัทธาจะสมทบทุนมูลนิธิฯ
โปรดติดต่อมูลนิธิฯ หรือกรรมการของมูลนิธิฯ

รายการเผยแพร่พระธรรมทางสถานีวิทยุฯ
โดย มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา

จังหวัด	สถานี	ความถี่	เวลา	วัน
กรุงเทพฯ	สทร. ๒	๖๗๕	๖-๗ น.	ทุกวัน
			๒๑.๐๐ น.	จ.-ส.
	จส. เอฟ.เอ็ม.	๑๐๓	๐๕.๐๐ น.	ทุกวัน
	ส.ว.พ เอฟ.เอ็ม.	๙๑	๐๕.๓๐ น.	อา.-พฤ.
	ทอ.๐๑	๙๔๕	๑๒.๓๐ น.	ทุกวัน
			๑๘-๑๙ น.	ทุกวัน
	อสมท.	๑๔๙๔	๔.๓๐ น.	อ.-อา.
ขอนแก่น	ร.ด.	๑๑๕๒	๐๔.๓๐	จ.-ศ.
	สวพ. เอฟ.เอ็ม.	๑๐๔.๕	๐๕.๐๐ น.	จ.-ส.
เชียงราย	ทอ.๐๑๕	๑๒๒๔	๑๙.๓๐ น.	ทุกวัน
เชียงใหม่	สวพ.๔	๙๑๘	๐๕.๐๐ น.	ทุกวัน
	วปถ.๒	๕๓๘	๒๐.๓๐ น.	จ.-ส.
นครพนม	ท.ภ.๒	๑๔๔๐	๑๘.๓๐ น.	ทุกวัน
นครศรีธรรมราช	ทภ.๔	๖๘๔,๑๐๔๔	๑๙.๓๐ น.	จ.-ส.
พิษณุโลก	สวพ.๔	๑๔๒๒	๒๑.๓๐ น.	ทุกวัน
ภูเก็ต	๑ ปณ.เอฟ.เอ็ม.	๘๙	๕.๐๐ น.	ทุกวัน
เลย	อสมท. เอฟ.เอ็ม.	๑๐๐	๕.๓๐ น.	จ.-ส.
สุพรรณบุรี	ทภ.๑	๑๔๐๔	๒๐.๓๐ น.	ทุกวัน
สุราษฎร์ธานี	สวท.	๑๒๑๕	๐๕.๐๐ น.	จ.-ส.
อุดรธานี	ยานเกราะ	๖๘๔	๑๙.๓๐ น.	จ.-ส.
อุบลราชธานี	ทอ.๐๘	๘๐๑	๕.๐๐ น.	ทุกวัน